

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ŽUPANIJA ZAPADNOHERCEGOVAČKA
URED VLADE ZA EUROPSKE INTEGRACIJE

Broj: 15-205/22

Široki Brijeg, 20.rujna 2022. godine

Godišnje izvješće o razvoju s izvješćem o provedbi Strategije za 2021. godinu

Rujan, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Stupanj razvoja ŽZH	4
2.1. Demografske karakteristike i kretanja	5
2.2. Gospodarski pokazatelji	10
2.3. Društveni pokazatelji	23
2.4. Okoliš i infrastruktura	35
3. Sustav upravljanja razvojem	37
3.1. Organizacijski kapaciteti	37
3.2. Ljudski kapaciteti	37
3.3. Financijski kapaciteti	38
4. Pregled provedbe Strategije razvoja ŽZH 2021-2027 za 2021. godinu	40
4.1. Struktura Strategije razvoja ŽZH 2021-2027	40
4.2. Ukupan pregled provedbe Strategije za 2021. godinu	41
4.3. Pregled financijskih ulaganja za 2021. godinu	48
4.4. Pregled pokazatelja po strateškim ciljevima	50
5. Zaključak	52

1. Uvod

Gospodarski i društveni razvoj Županije Zapadnohercegovačke (u daljnjem tekstu: ŽZH) u prethodnoj godini, kao i trendovi u odnosu na prethodne tri godine odnosno razdoblje od 2019. do 2021. godine, prikazani su ovom izvješću kroz praćenje odabranih pokazatelja i trendova koji se u pojedinim segmentima uspoređuju s Federacijom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: FBiH) i drugim županijama u FBiH. Također prikazani su određeni razvojni pokazatelji po općinama i gradovima.

Podaci koji su se koristili u pripremi ovog izvješća su prikupljeni od: Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, (u daljnjem tekstu: BiH), Ministarstva rada i socijalne politike FBiH, Federalnog zavoda za statistiku (u daljnjem tekstu: FZS), Federalnog zavoda za programiranje razvoja (u daljnjem tekstu: FZZPR), Ministarstva zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH, Ministarstva gospodarstva ŽZH, Ministarstva pravosuđa i uprave ŽZH, Ministarstva financija ŽZH, Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, Ministarstva unutarnjih poslova ŽZH, Uprave policije MUP-a ŽZH, Zavoda za zdravstveno osiguranje ŽZH, Službe za zapošljavanje ŽZH, Agencije za privatizaciju ŽZH, Grada Ljubuškog, Grada Širokog Brijega, općine Grude, općine Posušje, poslovne baze Dun&Bradstreet (Bisnode).

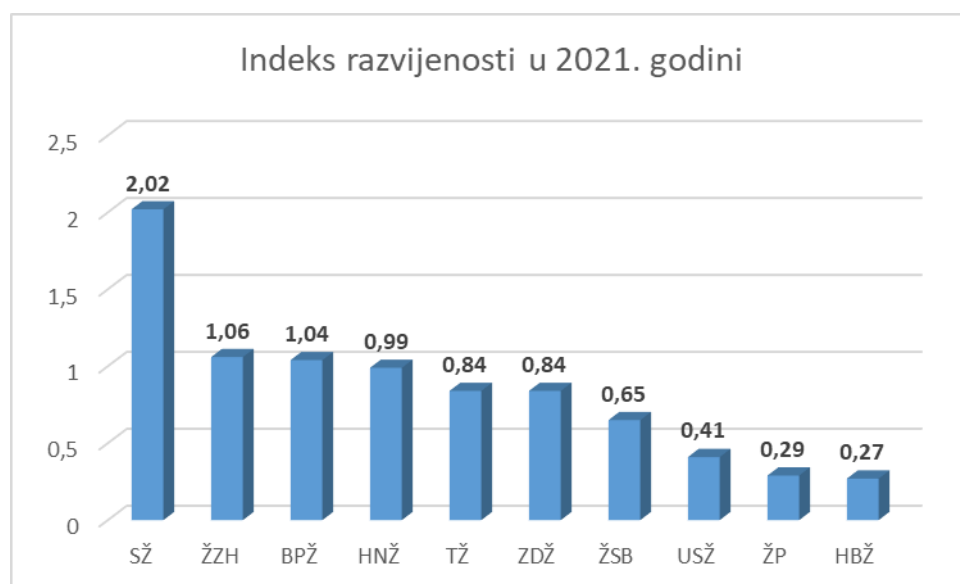
U posebnom poglavlju ovog izvješća izdvojen je pregled provedbe Strategije razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021.-2027. (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja ŽZH) u 2021. godini, odnosno pregled provedenih aktivnosti po strateškim i prioritetnim ciljevima s prikazom utrošenih sredstava u okviru tih aktivnosti.

2. Stupanj razvoja ŽZH

Razvojni trendovi u ŽZH u protekle tri godine, tj. za razdoblje od 2019. do 2021. godine su prikazani prema odabranim pokazateljima na razini županije tako i na razini općina i gradova, a grupirani su u tri skupine: gospodarstvo, društvo i okoliš/ infrastruktura.

Godinu 2020. obilježila je pandemija izazvana virusom Covid 19, koja je zahvatila cijeli svijet i utjecala na sve sfere života, te su se kroz veći dio prošlogodišnjeg izvještaja provlačili negativni trendovi, osobito u demografskim i gospodarskim pokazateljima iako su se dijelom negativni trendovi prelili i na 2021. godinu osobito u segmentu demografije. Iz izvještaja je vidljivo da se gospodarstvo vidno popravlja i prisutni su pozitivni trendovi, kao i u segmentu okoliša i infrastrukture.

Prema indeksu razvijenosti¹ u FBiH, ŽZH se u 2021. godini nalazila na drugom mjestu s indeksom razvijenosti 1,06, odmah iza Sarajevske županije koja godinama drži prvo mjesto s indeksom razvijenosti većim od 2. Iza ŽZH po indeksu razvijenosti nalazi se Bosansko-podrinjska županija s indeksom razvijenosti 1,04. Ostale županije u 2021. godini imaju indeks razvijenosti ispod 1.

Slika 1 – Indeks razvijenosti po županijama u 2021. godini (Izvor: FZZPR)

U usporedbi s prethodnom 2020. godinom, samo Sarajevska županija i Hercegovačko-neretvanska županija bilježe negativan trend, odnosno indeks razvijenosti je u padu, dok ostale županije bilježe ili rast ili isti indeks kao prethodne godine. ŽZH je 2021. godini u usporedbi sa 2020. zabilježila rast indeksa razvijenosti za 0,3 dok je u usporedbi sa 2019. godini zabilježila skok sa četvrtog na drugo mjesto po indeksu razvijenosti u FBiH.

Kada usporedimo indeks razvijenosti ostalih županija iz 2021. u odnosu na 2019. godinu, odnosno godinom prije pandemijske krize koja je zaustavila gospodarstvo, indeks

¹ Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji predstavlja prosjek standardiziranih vrijednosti društveno-gospodarskih pokazatelja u određenom razdoblju. Pokazatelji koji se koriste za izradu indeksa razvijenosti županija i jedinica lokalne samouprave u FBiH su: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stupanj zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i stupanj obrazovanja radne snage

razvijenosti prati negativan trend u Sarajevskoj županiji, Bosansko-podrinjskoj, Hercegovačko-neretvanskoj i Srednjobosanskoj županiji. Zeničko-dobojska i Hercegbosanska županija imaju nepromijenjen indeks razvijenosti, dok ostale županije bilježe pozitivan trend u ovom segmentu.

2019.			2020.			2021.		
Pozicija	Županija	Indeks razvijenosti	Pozicija	Županija	Indeks razvijenosti	Pozicija	Županija	Indeks razvijenosti
1.	SŽ	2,03	1.	SŽ	2,04	1.	SŽ	2,02
2.	HNŽ	1,10	2.	ŽZH	1,03	2.	ŽZH	1,06
3.	BPŽ	1,07	3.	HNŽ	1,01	3.	BPŽ	1,04
4.	ŽZH	1,05	4.	BPŽ	0,99	4.	HNŽ	0,99
5.	ZDŽ	0,84	5.	TŽ	0,84	5.	TŽ	0,84
6.	TŽ	0,81	6.	ZDŽ	0,83	6.	ZDŽ	0,84
7.	ŽSB	0,68	7.	ŽSB	0,64	7.	ŽSB	0,65
8.	USŽ	0,40	8.	USŽ	0,40	8.	USŽ	0,41
9.	ŽP	0,28	9.	ŽP	0,29	9.	ŽP	0,29
10.	HBŽ	0,27	10.	HBŽ	0,27	10.	HBŽ	0,27

Tabela 1 – Indeks razvijenosti po županijama u 2019. i 2020. godini (Izvor: FZZPR)

2.1. Demografske karakteristike i kretanja

Demografska kretanja prikazana su trendovima po ključnim pokazateljima, i to po broju stanovnika, prirodnom priraštaju, gustoći naseljenosti, strukturi stanovništva i migracijama. Temelj za podatke o stanovništvu jest popis stanovništva iz 2013. godine i podaci koje vodi FZS po godinama.

Broj stanovnika

Prema popisu stanovništva iz 2013. godine ŽZH ima 94.898 stanovnika, a prema procjeni broja prisutnog stanovništva u 2021. godini, koju vodi FZS, u ŽZH je bilo 92.704 stanovnika.

Općine i gradovi	Stanovništvo prema popisu iz 2013. godine	Procjena prisutnog stanovništva u 2020. godini	Procjena prisutnog stanovništva u 2021. godini
Grude	17.308	16.732	16.613
Ljubuški	28.184	27.151	26.922
Posušje	20.477	20.342	20.257
Široki Brijeg	28.929	28.988	28.912
ŽZH	94.898	93.213	92.704

Tabela 2 – Broj stanovnika u ŽZH (Izvor: FZS)

Broj procijenjenog broja prisutnog stanovništva u ŽZH je u 2021. godini bio manji za 509 osoba (0,5%) u odnosu na broj procijenjenog stanovništva u 2020. godini. U odnosu na 2013. godinu kada se vršio popis stanovništva, broj procijenjenog prisutnog stanovništva je manji za 2.194 osobe, što je u postotku 2,3%.

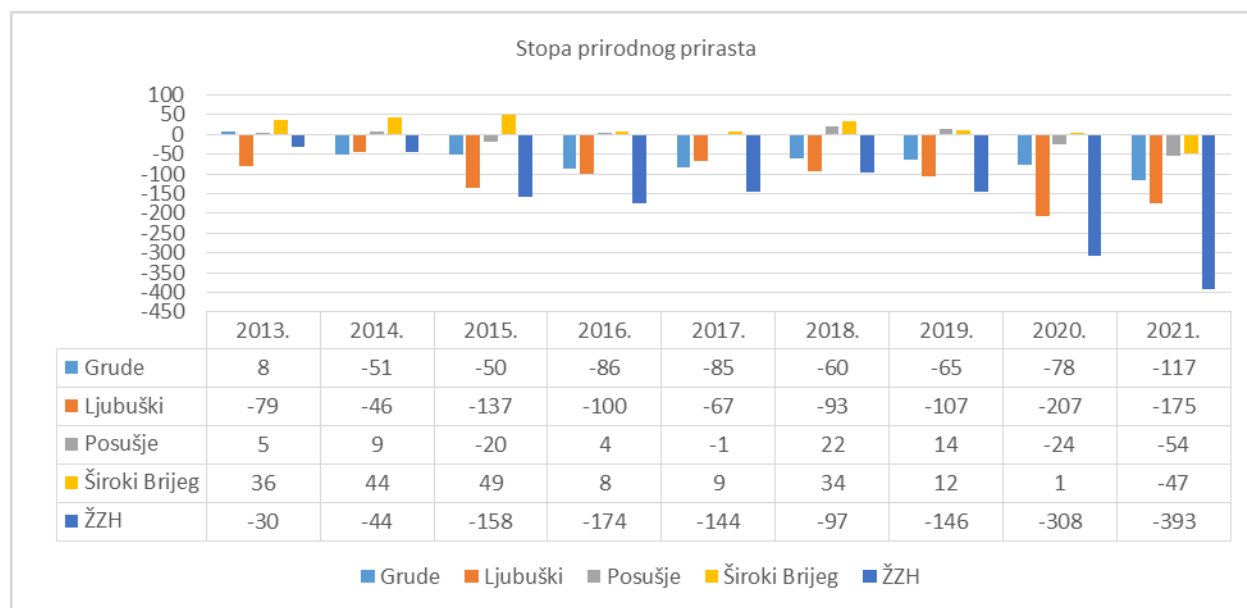
U 2021. godini Grude broje 16.613 stanovnika, 0,4% manje nego prethodne 2020. godine i 4% manje u odnosu na 2013. godinu. U gradu Ljubuškom je u 2021. godini procijenjeno 26.922 prisutnog stanovništva, 0,8% manje nego prethodne 2020. godine i 4,5% u odnosu na 2013. godinu. Općina Posušje u 2021. godini broji 20.257 stanovnika, 0,4% manje nego

prethodne 2020. godine i 1% manje nego 2013. godine. Grad Široki Brijeg je u 2021. godini zabilježio 28.912 stanovnika, 0,2% manje nego prethodne 2020. godine i 0,05% u odnosu na 2013. godinu. Prethodnih godina su Posušje i Široki Brijeg bilježile blagi porast broja stanovnika, a Grude i Ljubuški konstantno smanjenje. U 2021. godini u svim jedinicama lokalne samouprave je zabilježeno smanjenje odnosno negativan trend u segmentu broja prisutnog stanovništva.

Prirodni prirast

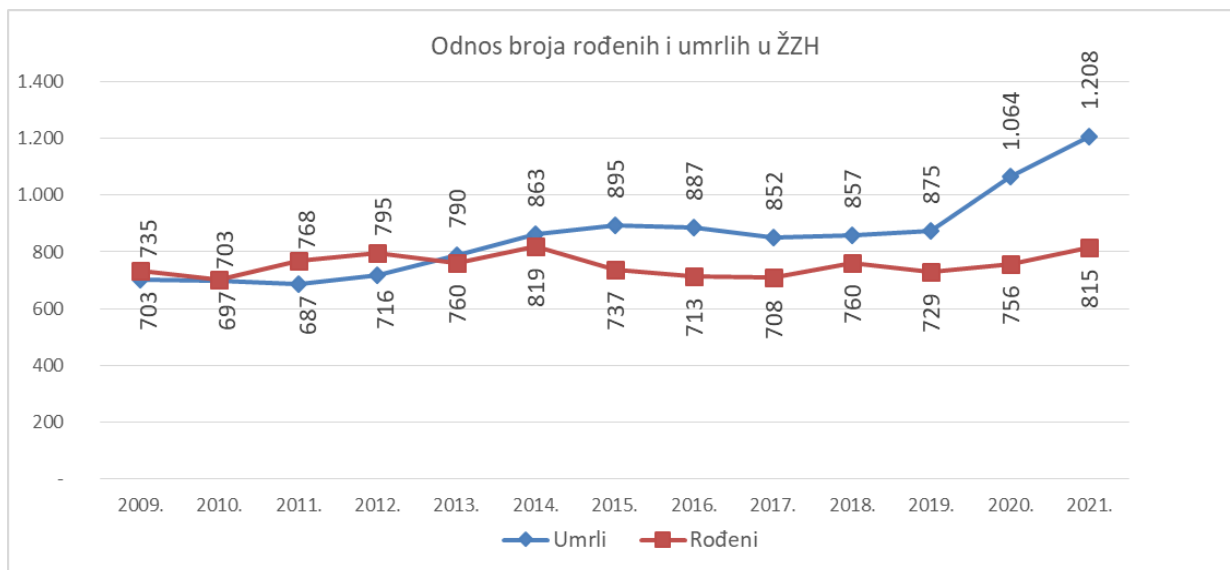
Negativan prirodni prirast se nastavlja i u 2021. godini, devetu godinu zaredom, i iznosi -393. U 2020. godini je prirodni prirast iznosio -308, a u 2019. godini -146. Drastičan rast negativne stope prirodnog prirasta u 2020. i 2021. godini izravna je posljedica drastično većeg broja umrlih osoba. U 2021. godini umrlo je 1.208 osoba što je 144 umrle osobe više nego prethodne 2020. godine, odnosno 13,5%. U odnosu na 2019. godinu, u 2021. godini je 38% više umrlih. Ovo je najveći zabilježeni broj umrlih osoba u posljednjih 13 godina u ŽZH. Rast broja umrlih koincidira sa aktualnom pandemijom COVID 19.

U 2019. godini Posušje i Široki Brijeg su bilježili pozitivan prirodni prirast, a u 2020. godini pozitivan prirodan prirast je bilježio samo Široki Brijeg. U 2021. godini sve jedinice lokalne samouprave bilježe negativan prirodan prirast. Tako je u 2021. godini u Grudama zabilježen negativan prirodan prirast od -117, u Ljubuškom -175, u Posušju -54 i u Širokom Brijegu -47.

Slika 2 – Prirodni prirast u ŽZH (Izvor: FZS)

Rapidan rast broja umrlih u 2020. i 2021. godini, ponajviše kao posljedica pandemije COVID 19, izravno se održava na povećan negativan prirodni prirast. Naime, prosječan broj umrlih u razdoblju od 10 godina prije pandemije COVID 19, odnosno od 2009. do 2019. godine, na godišnjoj razini u ŽZH iznosio je 802, dok je broj umrlih u 2020. godini iznosio 1.064, a u 2021. godini broj umrlih bio je 1.208. Naime, broj umrlih u 2020. godini u odnosu na prosječan broj umrlih u promatranom desetogodišnjem razdoblju veći je za 33%, dok je taj broj u 2021. godini veći za 50%.

Slika 3 – Odnos broja rođenih i umrlih (Izvor: FZS)

Kada na isti način analiziramo broj rođenih, odnosno kada usporedimo broj rođenih u 2020. i 2021. u odnosu na prosječan broj rođenih u promatranom desetogodišnjem razdoblju vidjet ćemo da je broj rođenih u 2020. godini veći za 1,07% u odnosu na desetogodišnji prosjek, a u 2021. godini broj rođenih je veći za 9% u odnosu na desetogodišnji prosjek. Iako je broj rođenih u 2021. rastao u odnosu na prosjek u promatranom desetogodišnjem razdoblju, negativna stopa prirodnog prirasta je veća iz razloga drastično većeg broja umrlih osoba.

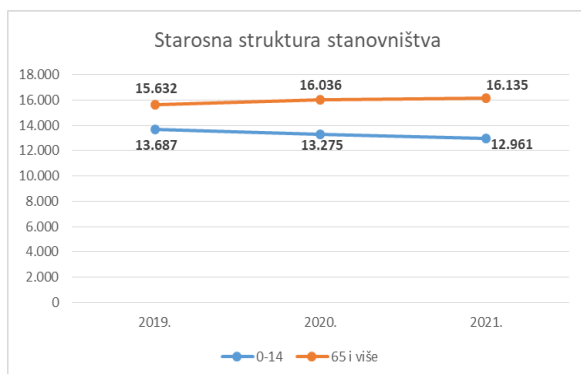
Kada promatramo broj umrlih po gradovima i općinama u 2020. i 2021. godini u odnosu na prosjek u desetogodišnjem razdoblju prije izbijanja pandemije COVID 19, odnosno na razdoblje od 2009. do 2019. godine vidljivo je da je u 2021. godini najveće povećanje broja umrlih u odnosu na promatrano desetogodišnje razdoblje bilo je u Grudama i to 78% (133/237), dok je u Posušju taj broj iznosio 56% (133/208), a u Širokom Brijegu 45% (261/379). U Ljubuškom je taj broj iznosio 39% (276/384). U 2020. godini povećanje broja umrlih u odnosu na promatrano desetogodišnje razdoblje najveće je bilo u Posušju 42% (133/189) i Ljubuškom 38% (276/381), dok je u Grudama taj broj iznosio 36,8% (133/182), a u Širokom Brijegu 23% (261/322).

Struktura stanovništva i gustoća naseljenosti

U strukturi stanovništva u 2021. godini žene čine 49,97% od ukupnog procijenjenog stanovništva. Oko 14% stanovništva otpada na osobe do 14 godina starosti, oko 17% čine osobe u dobi od 65 i više godina, a oko 69% je radno sposobnog stanovništva. I u 2021. godini zabilježen je pad broja osoba u dobi do 14 godina starosti, a u isto vrijeme broj osoba stariji od 64 godine je u porastu.

U 2021. godini zabilježeno je 12.961 osoba mlađih od 14 godina, što je 2,4% manje nego u 2020. godini i 5,3% manje nego u 2019. godini. Broj osoba starijih od 64 godine u 2021. iznosio je 16.135, 0,6% više nego prethodne 2020. godine i 3,2% više u odnosu na 2019. godinu. Također, u 2021. godini zabilježeno je i smanjenje broja radno sposobnog stanovništva u odnosu na prethodne dvije godine. Tako je u 2021. godini u odnosu na 2020.

godinu 0,46% manje radno sposobnog stanovništva, a u odnosu na 2019. godinu je 0,7% manje radno sposobnog stanovništva. Ovaj trend korespondira s činjenicom da u proteklih 9 godina bilježimo negativan prirodni prirast i negativan trend migracije stanovništva.

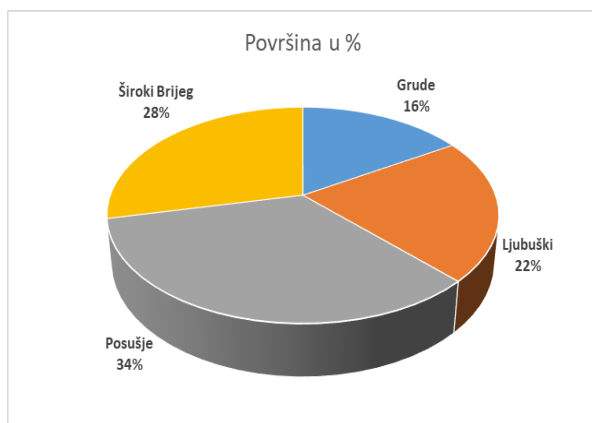
Slika 4 – Starosna struktura stanovništva (Izvor: FZS)

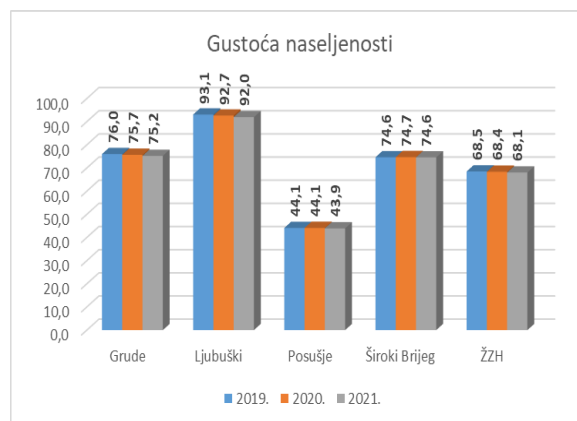
Slika 5 – Stanovništvo u dobi od 15 do 64 godine starosti (Izvor:FZS)

Po pitanju gustoće naseljenosti razvidno je kako je ŽZH ruralna regija. Naime prosječna gustoća naseljenosti u ŽZH iznosi 68,1 stanovnika po km², te se karakterizira kao ruralna regija (Prema OECD kriterijima, ruralnim područjem se smatra područje koje ima ispod 150 stanovnika na kvadratni kilometar). Površina ŽZH iznosi 1.363 km², a prema podacima FZS broj prisutnog stanovništva u 2021. godini je bio 92.704.

Površinom je najveće Posušje s 461 km², slijedi Široki Brijeg s 388 km², zatim Ljubuški s 293 km², te Grude s 221 km². U postotcima Posušje zauzima 34% teritorija županije, Široki Brijeg 28%, Ljubuški 22% te Grude 16% površine.

Slika 6 – Površina ŽZH i udio općina i gradova (Izvor: FZS)

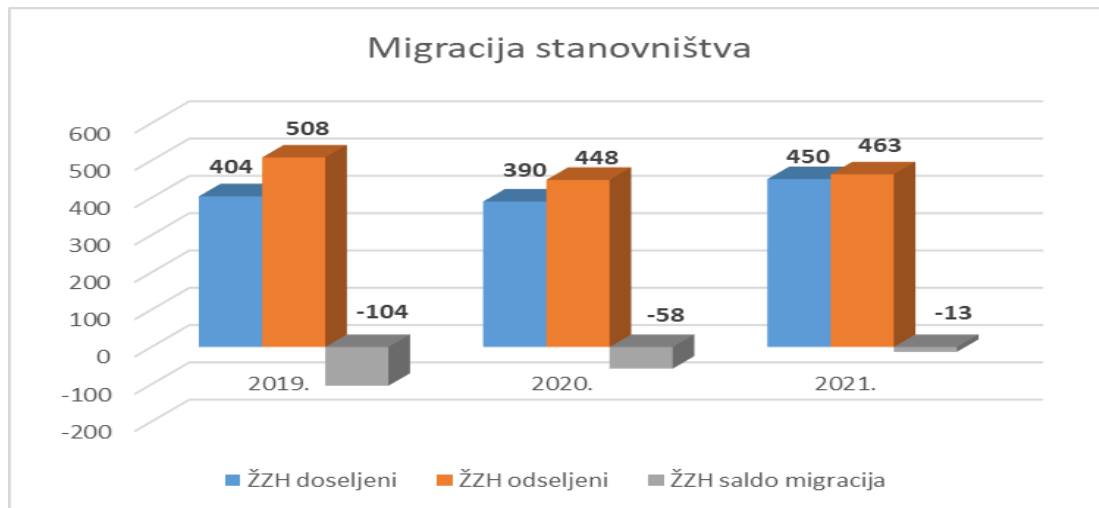
Slika 7 – Gustoća naseljenosti u ŽZH (Izvor: FZS)

Kada promatramo gustoću naseljenosti po općinama i gradovima proizlazi kako je Ljubuški najgušće naseljen (92 stanovnika na km² u 2021. godini), zatim Grude (75,2 stanovnika na km² u 2021. godini), slijedi Široki Brijeg (74,6 stanovnika po km² u 2021. godini), dok je najrjeđe naseljeno Posušje (43,9 stanovnika po km²) u 2021. godini.

Migracije

U analizi migracija, odnosno broja odseljenih iz ŽZH kao i broja doseljenih u ŽZH, prema podacima FZS² u ŽZH se u prethodne tri promatrane godine bilježi prosječno 415 doseljenih u ŽZH i 463 odseljenih iz ŽZH. Broj odseljenih osoba je u 2021. godini iznosio 463, i 3,3% je veći od broja odseljenih u 2020. godini. U odnosu na 2019. godinu, broj odseljenih osoba u 2021. godini je manji za skoro 9%.

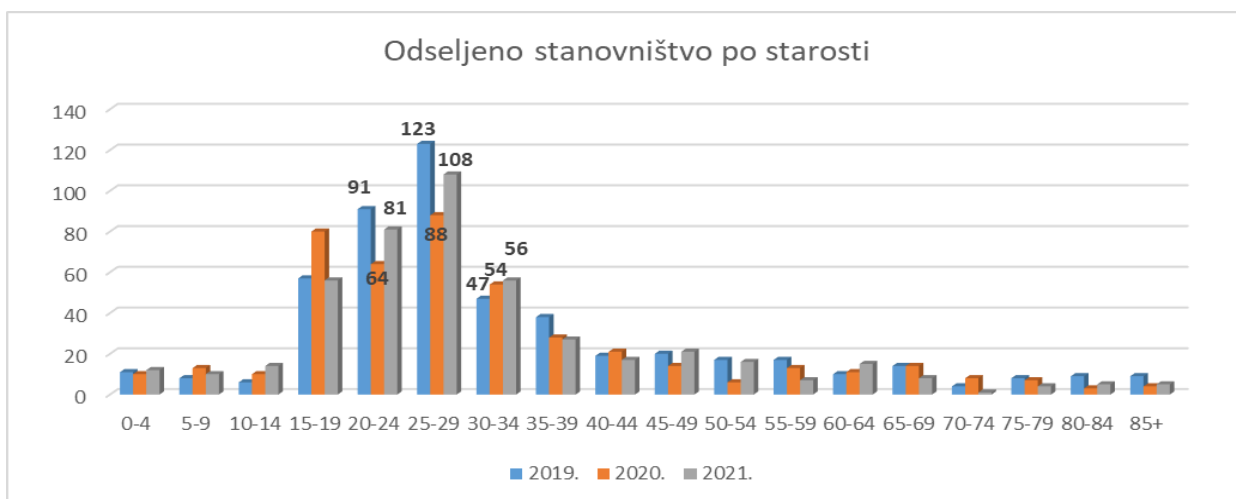

Slika 8 – Migracija stanovništva u ŽZH (Izvor:FZS)

Od ukupno odseljenih iz ŽZH u 2021. godini, registrirano je 76 osoba koje su odselile u inozemstvo, dok je ostali dio odselio iz ŽZH u druge dijelove FBiH. Od ukupnog broja odseljenih u inozemstvo, najviše osoba je odselilo u Hrvatsku njih 70, a u Njemačku 6 osoba.

Po starosnoj dobi, u 2021. godini, od ukupno 463 odseljenih stanovnika, 108 ili 23% ih je u dobi od 25 do 29 godina, zatim 81 ili 17% stanovništva u dobi od 20 do 24 godine. No poražavajući podatak je da je od ukupno 463 odseljenih njih 404 odnosno 87% radno sposobnog stanovništva u dobi od 15-64 godine. Iako je prethodne 2020. godine došlo do pada odseljavanja stanovništva, velikim dijelom zbog krize izazvane pandemijom COVID-19 i zabrane kretanja i zatvaranja zemalja, u 2021. godini trend odlaska mladih se ponovno povećava.

² Podaci o migracijama su službeni statistički podaci i temelje se na formalno odjavljenim i formalno prijavljenim osobama. Međutim, broj odseljenih je zasigurno veći od formalno prikazanog jer se veliki broj ljudi ne odjavljuje sa svoje adrese boravišta.

Slika 9 – Odseljeno stanovništvo po starosti (Izvor: FZS)

2.2 Gospodarski pokazatelji

U ovom poglavlju daje se kratki pregled osnovnih razvojnih pokazatelja i trendova u promatrane tri godine, odnosno od 2019. do 2021. godine.

Prikazani su trendovi u poslovnom sektoru u ŽZH koji se temelje na podacima gospodarskih subjekata u ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2021. godinu, kao i na statističkim podacima.

Poslovanje poduzeća

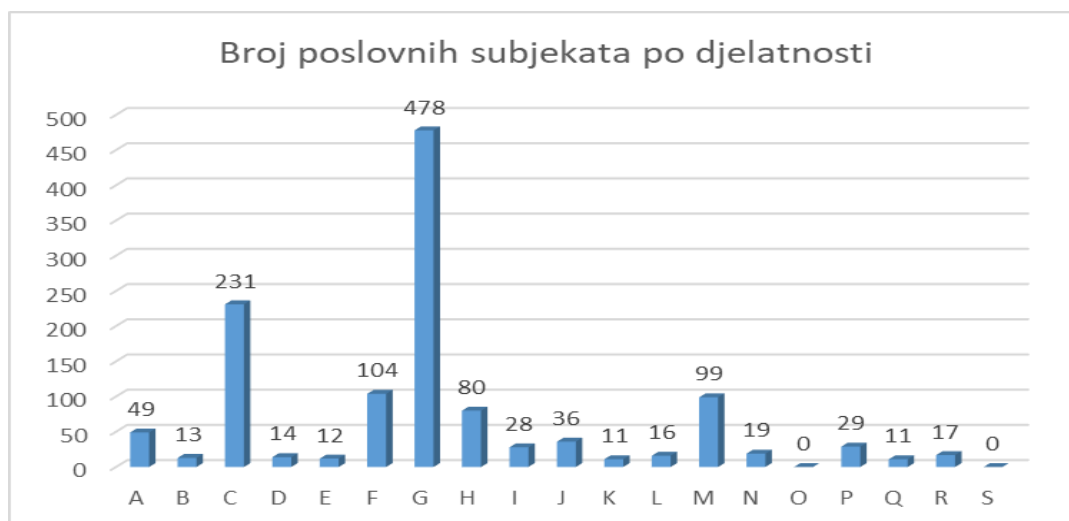
Prema podacima poslovne baze Dun&Bradstreet (Bisnode), u ŽZH je za 2021. godinu završne račune predalo 1.255 poslovnih subjekata, što u odnosu na 2020. godinu predstavlja porast za 79 poslovnih subjekata, odnosno porast oko 6,7%. Pregled financijskog poslovanja ovih subjekata u 2021. godini u odnosu na prethodnu 2020. godinu prikazuje porast prihoda za 16%, porast neto dobiti za 37,4% te povećanje broja zaposlenih za 87 ili 0,5%. Pokazatelji iz baze Bisnode temelje se samo na podacima iz završnih financijskih izvještaja za 2021. godinu koji su predani do trenutka izrade ovog izvještaja. Prethodne promatrane 2020. godine, svi su pokazatelji bilježili negativan trend, pa je stoga vidljivo da se u 2021. godini gospodarstvo oporavlja nakon pandemijske krize i zaustavljanja gospodarstva.

Ukupni financijski podaci za ŽZH	2019.	2020.	2021.
Ukupni prihodi	3.948.604.227	3.644.063.802	4.243.242.917
Neto dobit	359.623.880	231.657.375	318.216.506
Broj kompanija	1.111	1.176	1.255
Broj zaposlenih	15.729	15.678	15.765

Tabela 3 – Pregled ukupnih financijskih podataka za ŽZH (Izvor: Dun&Bradstreet)

Najviše poslovnih subjekata se bavi djelatnosti G- Trgovina na veliko i malo njih 38,09%, od ukupnog broja, zatim djelatnošću C – Prerađivačka industrija njih 18,41%. Na trećem mjestu po broju subjekata je djelatnost F- Građevinarstvo s 8,29% subjekata od ukupnog broja. Najmanje poslovnih subjekata ima u djelatnostima K- Financijske djelatnosti i Q- Zdravstvene djelatnosti 0,88% od ukupnog broja. U 2021. godini u Bisnode bazi nije

zabilježen nijedan poslovni subjekt koji se bavi djelatnostima O – Javna uprava i S- ostale uslužne djelatnosti.

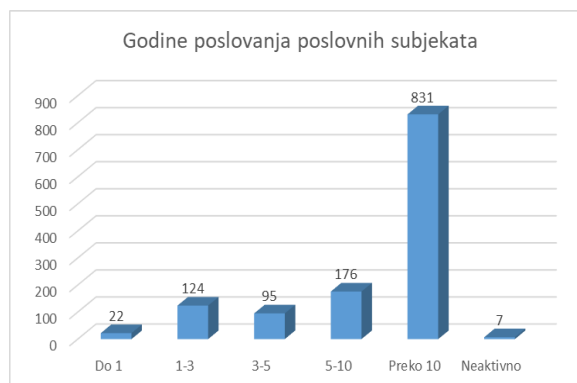
Slika 10 – Broj subjekata po djelatnostima u ŽZH u 2021. godini (Izvor: Dun&Bradstreet)

Od 1.255 poslovnih subjekata koji su predali završne račune u 2021. godini 21 ili 1,67% je u kategoriji velikih poduzeća, 64 ili 5,10% je u kategoriji srednja poduzeća, 314 ili 25,02% je u kategoriji malih poduzeća i 856 ili 68,21% u kategoriji mikro poduzeća.

U segmentu godina poslovanja, 831 ili 66,22% subjekata posluje preko 10 godina, 176 subjekata ili 14,02% posluje od 5 do 10 godina, 124 poslovna subjekta ili 9,88% posluje od 1 do 3 godine, a 95 ili 7,57% posluje od 3 do 5 godina. Novih subjekata koji posluju do 1 godine je 22 ili 11,75%.

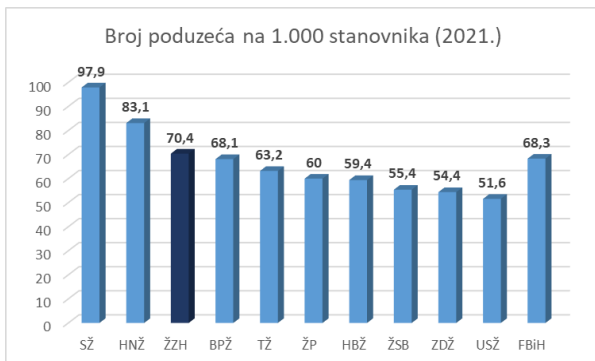

Slika 11 – Broj poslovnih subjekata po veličini u 2021. godini (Izvor: Dun&Bradstreet)

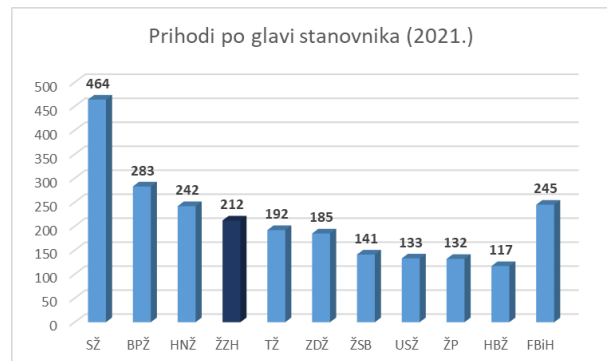

Slika 12 – Godine poslovanja poslovnih subjekata (Izvor: Dun&Bradstreet)

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2021. godinu, po broju poduzeća na 1.000 stanovnika, ŽZH se nalazi na trećem mjestu u FBiH. Više poduzeća na 1.000 stanovnika ima samo SŽ i HNŽ. U usporedbi prihoda po glavi stanovnika ŽZH se u 2021. godini nalazi na 4. mjestu iza SŽ, BPŽ i HNŽ.

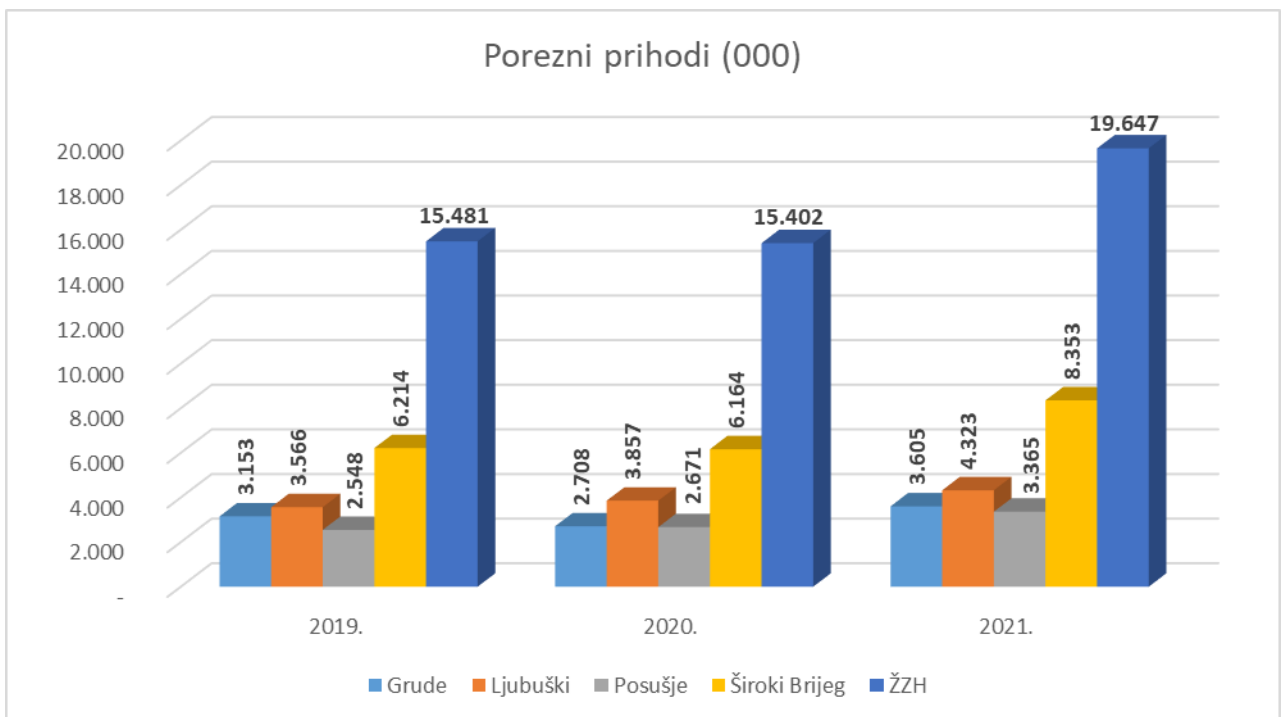
Slika 13 – Broj poduzeća na 1.000 stanovnika po županijama (Izvor: FZZPR)

Slika 14- Prihodi po glavi stanovnika po županijama (Izvor:FZZPR)

Porezni prihodi

U ŽZH je u 2021. godini ostvareno je 19,6 milijuna KM poreznih prihoda. U analizi poreznih prihoda u posljednje tri godine, vidljivo je da se u ŽZH u 2021. godini bilježi rast poreznih prihoda u odnosu na 2020. godinu i to za 27,56%, a u odnosu na 2019. godinu porezni prihodi su veći za 26,91%.

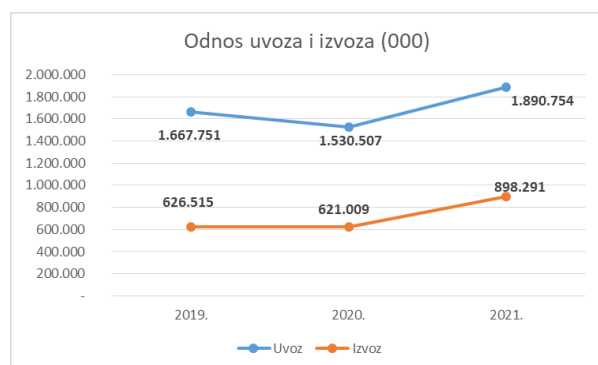
Slika 15 – Porezni prihodi u ŽZH (Izvor: FZZPR)

Što se tiče analize poreznih prihoda po jedinicama lokalne samouprave, obje općine (Posušje i Grude) i oba grada (Široki Brijeg i Ljubuški) bilježe pozitivan trend, za razliku od prethodne 2020. kada su pozitivan trend unatoč zaustavljanju gospodarstva zabilježili samo Ljubuški i Posušje. Tako su u Grudama u 2021. godini porezni prihodi iznosili 3.605.000 KM i povećali su se za 33,12% u odnosu na 2020. godinu, a u odnosu na 2019. godinu veći su 14,34%. U Ljubuškom su porezni prihodi iznosili 4.323.000 KM u 2021. godini i veći su za 12% u odnosu na prethodnu 2020. godinu i 21,22% u odnosu na 2019. godinu. U Posušju su porezni prihodi

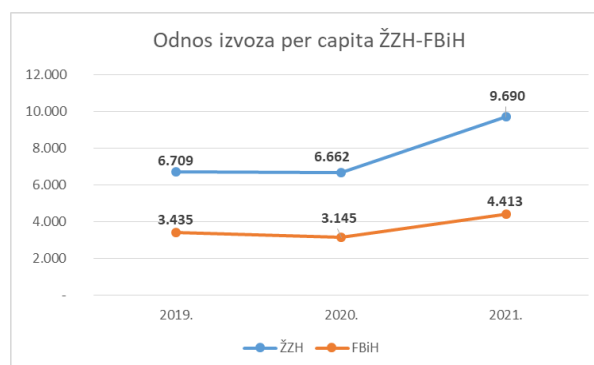
u 2021. iznosili 3.365.000 KM i veći su za 26% u odnosu na 2020. godinu i 32% u odnosu na 2019. godinu. U Širokom Brijegu su porezni prihodi iznosili 8.353.000 KM u 2021. godini, i veći su za 35,5% u odnosu na prethodnu 2020. godinu i 34,42% u odnosu na 2019. godinu.

Uvoz- Izvoz

Kada promatramo odnos uvoza i izvoza u ŽZH, izvoz u 2021. godini iznosi 898.291.000 KM i bilježi porast za 44,6% u odnosu na 2020. godinu, te 43,37% u odnosu na 2019. godinu. Uvoz u 2021. također bilježi porast u odnosu na 2020. godinu. U 2021. godini je iznosio 1.890.754.000 KM i veći je za 23,54% u odnosu na prethodnu 2020. godinu. U odnosu na 2019. godinu porezni prihodi su u 2021. godini veći za 13,37%.

Slika 16 – Odnos uvoza i izvoza u ŽZH (Izvor:FZZPR)

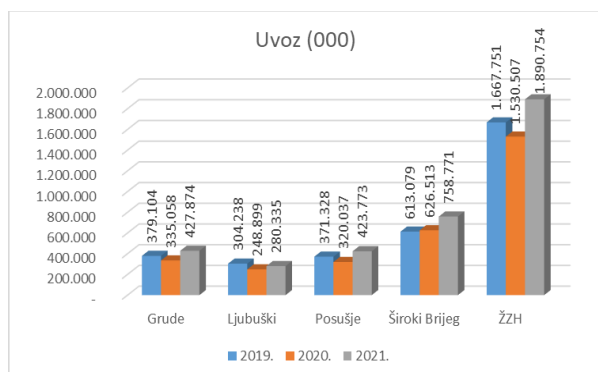
Slika 17 – Odnos izvoza po glavi stanovnika između ŽZH i FBiH (Izvor: FZZPR)

Izvoz po glavi stanovnika u ŽZH bilježio je negativan trend u prethodnoj 2020. godini, no u 2021. godini izvoz po glavi stanovnika iznosi 9.690 KM i povećao su se za 45,5% u odnosu na 2020. godinu, i 44,43% u odnosu na 2019. godinu. FBiH je u 2020. godini bilježila negativan trend u segmentu izvoza po glavi stanovnika, no u 2021. godini bilježi povećanje u odnosu na prethodne dvije godine i to 2020. i 2019. godinu i to 40% u odnosu na 2020. godinu i 28,5% u odnosu na 2019. godinu. Kroz sve promatrane godine izvoz po glavi stanovnika u ŽZH je veći od izvoza po glavi stanovnika u FBiH.

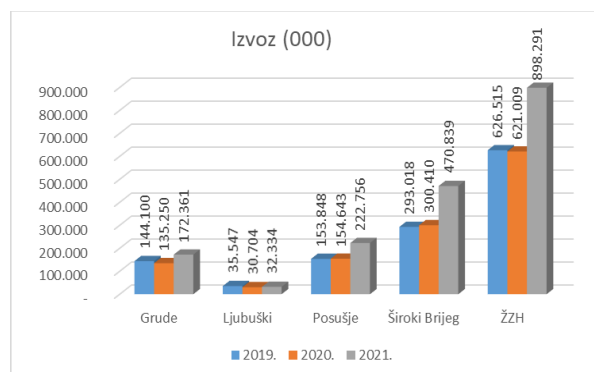
Promatrajući pojedinačno jedinice lokalne samouprave, i gradovi i općine ŽZH imaju porast uvoza u 2021. godini u odnosu na prethodnu 2020. godinu kada je samo Široki Brijeg zabilježio pozitivan trend. Uvoz je u Širokom Brijegu iznosio 758.771.000 KM, što je 21% više od prethodne 2020. godine i 23,8% je veći u odnosu na 2019. godinu. U Posušju je zabilježen 28% veći uvoz u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu, i 14,7% veći uvoz u odnosu na 2019. godinu. U Ljubuškom je u 2021. godini uvoz iznosio 280.335.000 KM, 12,63% je veći nego prethodne 2020. godine i manji za 7,86% u odnosu na 2019. godinu. Grude, kao i ostale jedinice lokalne samouprave, bilježe pozitivan trend uvoza u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu, i to uvoz se povećao za 27,7%, a u odnosu na 2019. godinu veći je za 12,9%.

U segmentu izvoza, kao i kod uvoza sve jedinice lokalne samouprave bilježe pozitivan trend u odnosu na prethodnu promatranu godinu, za razliku od 2020. godine kada su samo Široki Brijeg i Posušje bilježili pozitivan trend. Široki Brijeg bilježi povećanje izvoza u 2021. godini i to za 56,7% u odnosu na 2020. godinu, i 60,7% u odnosu na 2019. godinu. Posušje je zabilježilo povećanje izvoza za 44% u 2021. godini u odnosu na prethodnu 2020. i 44,8% u odnosu na 2019. godinu. Ljubuški bilježi najmanji izvoz kroz sve godine i u 2021. je iznosio

32.334.000 KM, a to je povećanje od 5,3% u odnosu na 2020. godinu. U odnosu na 2019. godinu, godinu prije pandemijske krize, izvoz u Ljubuškom je smanjen za 9%. U Grudama je zabilježen pozitivan trend u segmentu izvoza, i to, izvoz se povećao za 27,4% u odnosu na prethodnu 2020. i 19,6% u odnosu na 2019. godinu.

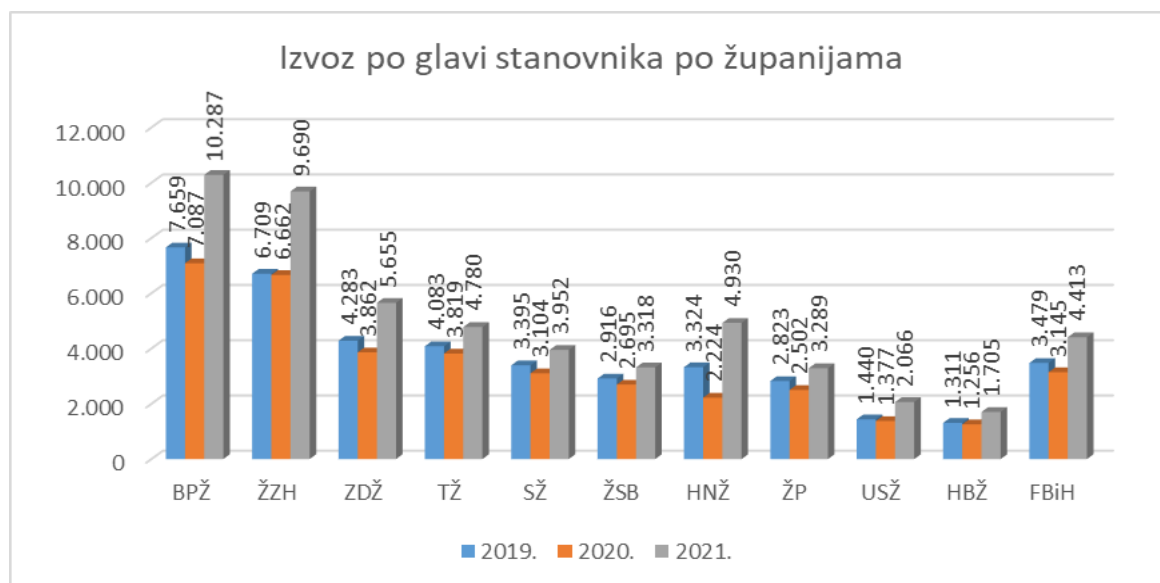

Slika 18 – Uvoz u ŽZH u tisućama KM (Izvor: FZS)

Slika 19 – Izvoz iz ŽZH u tisućama KM (Izvor: FZS)

Ako usporedimo izvoz po glavni stanovnika s ostalim županija i FBiH, ŽZH se u 2021. godini nalazi na drugom mjestu iza BPŽ. Prosječan izvoz po glavi stanovnika u FBiH u 2021. godini iznosi 4.413 KM, što znači da je izvoz po glavi stanovnika u ŽZH koji iznosi 9.690 KM veći od federalnog prosjeka za 5.277 KM.

Slika 20 – Izvoz po glavi stanovnika po županijama (Izvor: FZZPR)

Prema podacima FZS najveći ostvareni izvoz u 2021. godini, kada promatramo izvoz po područjima klasifikacijske djelatnost, zabilježen je u prerađivačkoj industriji (92,2% od ukupnog izvoza).

Djelatnost	2019.	2020.	2021.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3.203	3.444	3.461
Vađenje ruda i kamena	684	436	435
Prerađivačka industrija	559.473	557.402	828.176

Proizvodnja, snabdijevanje, opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	0	0	0
Ostalo	63.217	59.710	66.220
Nerazvrstano po kategorijama	0	18	0
UKUPNO	626.515	621.010	898.292

Tabela 4 – Izvoz po djelatnostima (Izvor: FZS)

Kada analiziramo izvoz po sektorima vidljivo je kako je u 2021. godini najveći izvoz ostvaren u sektoru Mašine/ strojevi i transportna sredstva (41,84%) i u sektoru Industrijski proizvodi razvrstani prema vrsti sirovina (36,6%).

Sektori	2019.	2020.	2021.
Hrana i žive životinje	12.243	12.905	14.462
Pića i duhan	4.176	3.079	2.721
Sirove materije nejestive, osim goriva	9.308	16.128	12.260
Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	1.071	1.105	959
Masti i ulja život. I biljnog porijekla	0	2	33
Kemijski proizvodi	39.616	47.436	59.623
Industrijski proizvodi razvrstani prema vrsti sirovina	241.083	224.238	328.721
Mašine/ Strojevi i transportna sredstva	228.185	231.069	375.847
Razni industrijski proizvodi	90.896	85.047	103.666
Proizvodi neraspoređeni po kategorijama	0	1	0
UKUPNO	626.578	621.010	898.292

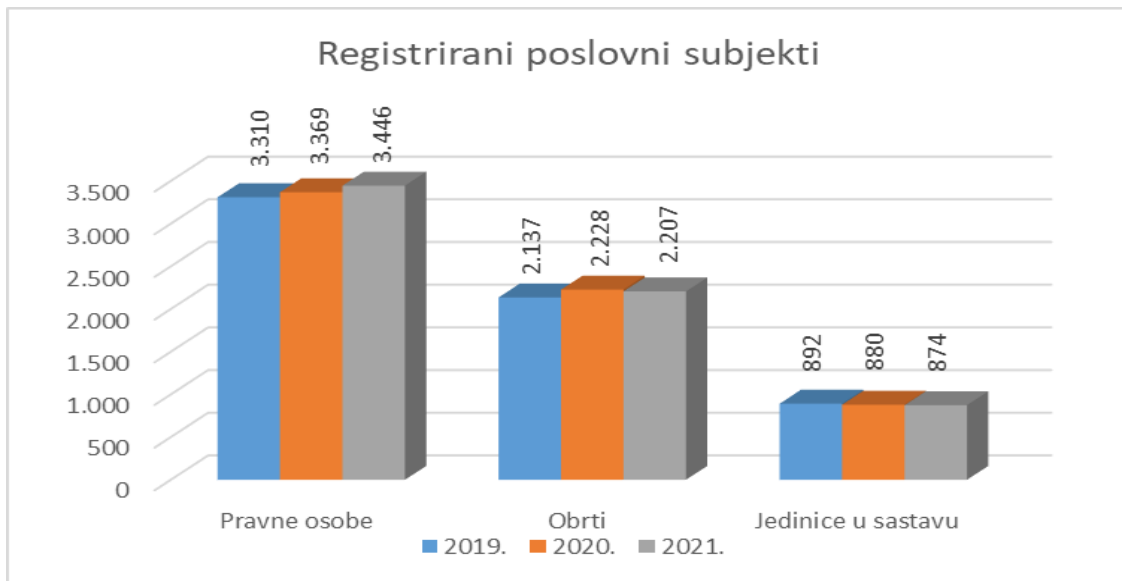
Tabela 5 – Izvoz po sektorima (Izvor: FZS)

Struktura gospodarstva

Prema podacima FZS³, u strukturi gospodarstva u ŽZH dominiraju pravne osobe kojih u ukupnom broju poslovnih subjekata ima 3.446, dok obrta ima 2.207. U sastavu pravnih osoba ima 874 poslovnih subjekata.

Broj obrta je u 2021. godini zabilježio pad u odnosu na 2020. godinu, i to za 21 poslovni subjekt. Jedinice u sastavu bilježe smanjenje kroz sve promatrane godine, i u 2021. godini 6 jedinica u sastavu je manje u odnosu na 2020. godinu. Pravne osobe bilježe pozitivan trend kroz sve promatrane godine, i u 2021. godini je 3.446 pravnih osoba, 77 više nego prethodne 2020. godine.

³ U ovaj broj su uračunati svi poslovni subjekti, odnosno i oni koji su neaktivni ali se još statistički vode jer nisu formalno objavljeni iz pojedinih razloga.

Slika 21 - Registrirani poslovni subjekti (Izvor: FZS)

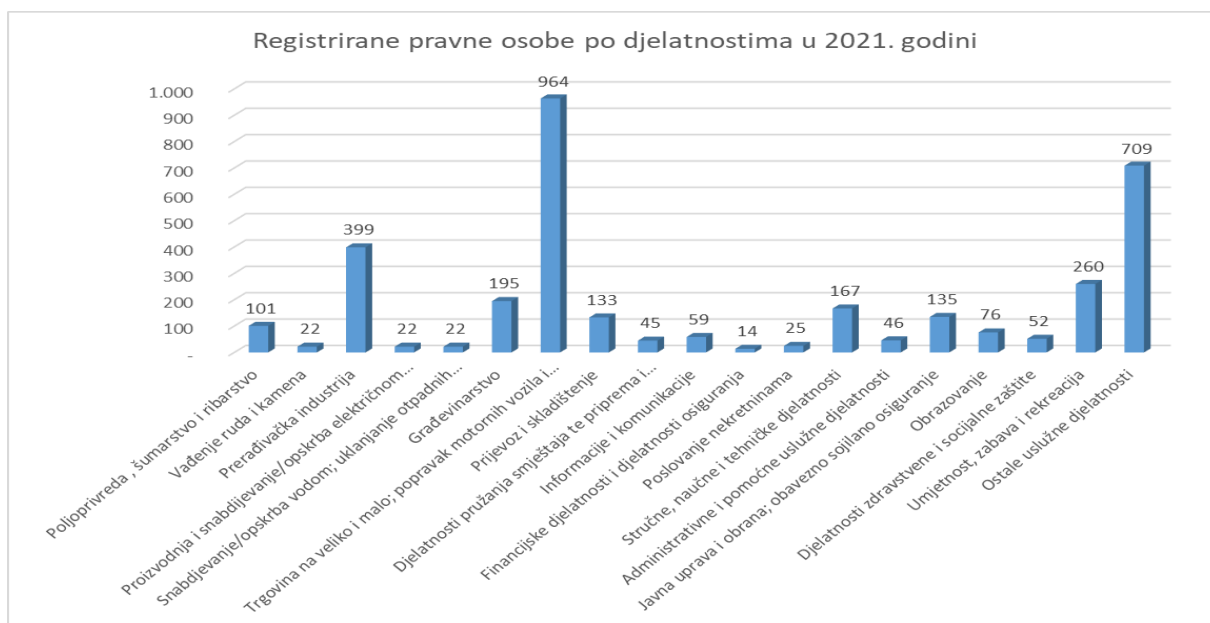
U strukturi obrta u ŽZH u 2021. godini najviše je obrta iz djelatnosti Poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (22,2%), zatim iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (20,4%) te trgovine na veliko i malo (17,7%)

Slika 22 – Broj obrta po djelatnostima u 2021. godini (Izvor: FZS)

U strukturi pravnih osoba, najviše pravnih osoba je u djelatnostima trgovine na veliko i malo i popravak motornih vozila i motocikla (28%), potom ostalih uslužnih djelatnosti (20,6%) i prerađivačke industrije (11,6%).

Slika 23 – Struktura pravnih osoba po djelatnostima u 2021. godini (Izvor: FZS)

Poslovna infrastruktura

U ŽZH je aktivno 7 poslovnih zona. Po dvije poslovne zone su aktivne U Širokom Brijegu, Ljubuškom i Posušju i jedna u općini Grude. Ukupna površina poslovnih zona je 612,64 ha na kojima je 299 parcela. U 2021. godini, u poslovnim zonama je aktivno 69 tvrtki, što je 10 tvrtki više nego prethodne promatrane 2020. godine, koje zapošljavaju oko 2.076 osoba, odnosno 17% više u usporedbi s prethodnom promatranom 2020. godinom.

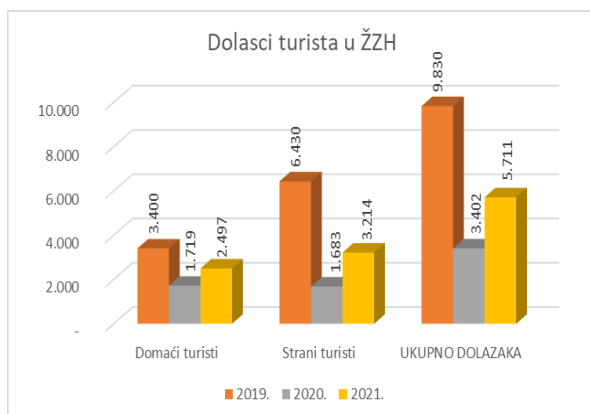
Naziv	Grad	Površina u ha	Broj parcela	2019.		2020.		2021.	
				Broj tvrtki	Broj zaposlenih	Broj tvrtki	Broj zaposlenih	Broj tvrtki	Broj zaposlenih
1.Trn	Široki Brijeg	50	40	11	479	10	499	11	583
2.Knešpolje	Široki Brijeg	65,34	25	5	293	6	524	11	600
3. Zvirici	Ljubuški	174	29	4	0	4	0	4	0
4. Mostarska vrata	Ljubuški	84	86	19	303	20	303	20	303
5. Pogana Vlaka – Poljanice	Grude	35	48	3	74	6	169	10	294
6. Osrdak	Posušje	13,74	24	4	103	5	130	5	136
7. Vlaka	Posušje	190,38	47	8	158	8	150	8	160
UKUPNO		612,46	299	54	1.410	59	1.775	69	2.076

Tabela 6 – Pregled poslovne infrastrukture (Izvor: Općine i gradovi)

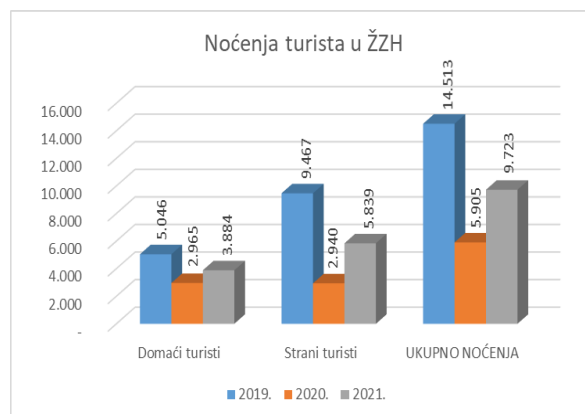
Turizam

U segmentu turizma ŽZH je od 2016. godine konstantno bilježila rast broja dolazaka i noćenja turista. No u 2020. godini ŽZH je zbog pandemijske krize zabilježila veliki pad u broju dolazaka i noćenja turista, za 65,4% odnosno 59,3%. U 2021. godini turizam bilježi pozitivne trendove u odnosu na prethodnu 2020. godinu, no i dalje je manje i dolazaka i noćenja u odnosu na prije pandemijsko razdoblje. Tako je u 2021. godini bilo ukupno 5.711 dolazaka u

ŽZH, 67,9% više u odnosu na 2020. godinu, no manje za 41,4% u odnosu na ukupan broj dolazaka u 2019. godini. Broj noćenja u 2021. godini bio je 9.723, što je 64,7% više nego prethodne 2020. godine, a manje za 33% u odnosu na 2019. godinu.

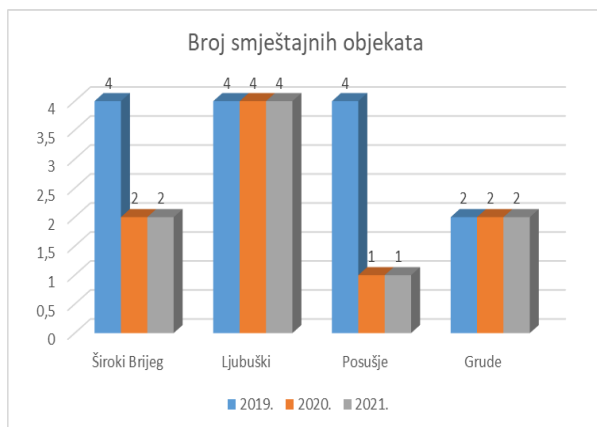

Slika 24 – Dolasci turista u ŽZH (Izvor: FZS)

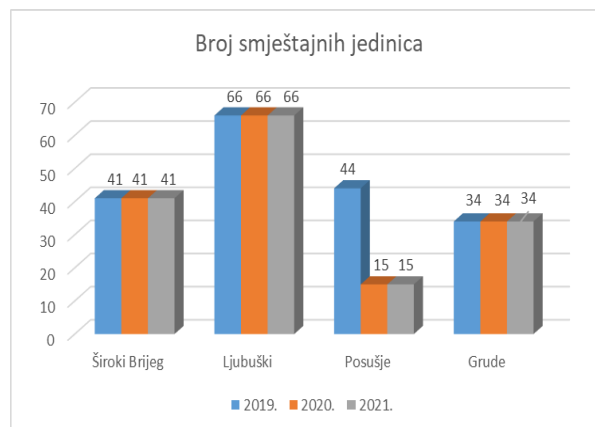

Slika 25 – Noćenja turista u ŽZH (Izvor: FZS)

Prema podacima iz upisnika kategoriziranih objekata koji se vodi pri Ministarstvu gospodarstva ŽZH, te podacima od općina i gradova, u 2021. godini broj turističkih objekata i smještajnih jedinica ostao je isti u odnosu na 2020. godinu. Upisano je ukupno 9 objekata. Od 9 objekata koji su u funkciji, 4 su hotela (od čega 2 na razini 4* i 2 na razini 3*), 3 motela i 2 objekta za odmaralište i kraći odmor. Raspoložu sa ukupno 156 smještajnih jedinica, što je 29 smještajnih jedinica. Najviše smještajnih jedinica je registrirano u Ljubuškom, potom u Posušju, pa u Širokom Brijegu i Grudama.

Slika 26 – Broj smještajnih objekata (Izvor: Ministarstvo gospodarstva ŽZH)

Slika 27 – Broj smještajnih jedinica (Izvor: Ministarstvo gospodarstva ŽZH)

Pored ovih registriranih smještajnih kapaciteta postoje još brojni smještajni kapaciteti u obiteljskim kućama koje su preuređene za prijem gostiju, te dva objekta u Masnoj Luci: Objekt JU Park Prirode Blidinje, te planinarski dom Masna Luka kojim upravlja HPD Pločno.

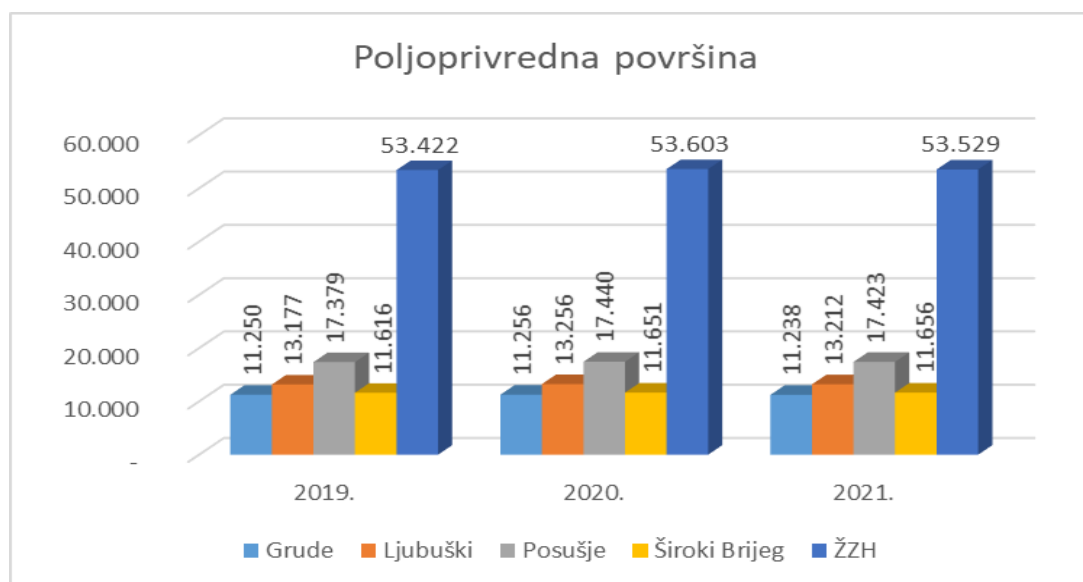
ŽZH još uvijek nema turističke zajednice na razini županije i nema institucije koja je izravno zadužena za promociju turizma i turističkih potencijala. Što se tiče jedinica lokalne samouprave, samo Ljubuški ima formiranu turističku zajednicu. Od 2019. godine na snazi je Zakon o turizmu ŽZH. Također, usvojena je Strategija razvitka turizma Županije

Zapadnohercegovačke za razdoblje od 2020. do 2027. godine koji su vodič za daljnji razvoj i reguliranje turizma.

U segmentu turizma, u protekle tri godine, pokrenuto je ili provedeno niz projekata za razvoj i promociju turizma u ŽZH, i izgradnju turističke infrastrukture kroz koje se određene lokacije integriraju u turističku ponudu ŽZH. Kao rezultat navedenih projekata prepoznati su avanturistički park Peć Mlini u Drinovcima u Grudama, kanjon Borak u Širokom Brijegu, kanjon Ričina i Tribistovo u Posušju, Masna Luka na Blidinju. Također, razvijena je mreža tematskih biciklističkih ruta na razini ŽZH kao i lokalne mreže biciklističkih ruta u općinama i gradovima. Pored toga krenulo se i sa formiranjem centra za posjetitelje u Ljubuškom te obnove tvrđave Herceg Stjepana Kosače.

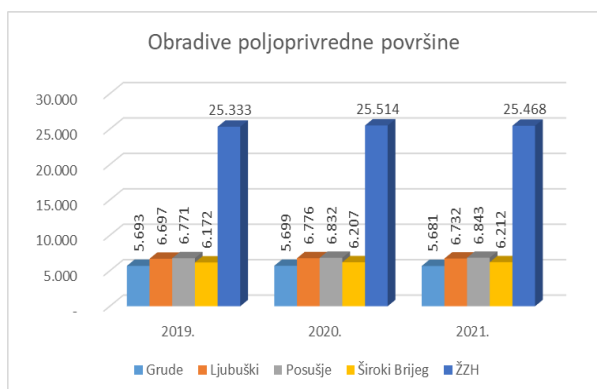
Poljoprivreda

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja u ŽZH ima ukupno 53.529 poljoprivrednih površina. U 2021. godini najviše poljoprivrednih površina je u Posušju 17.423, zatim u Ljubuškom 13.212, potom u Širokom Brijegu 11.656. Najmanje poljoprivrednih površina je u Grudama 11.238.

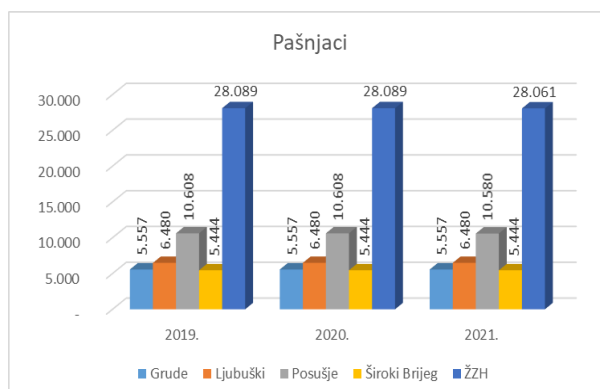

Slika 28 – Poljoprivredne površine u ŽZH (Izvor: FZZPR)

Od ukupnog broja poljoprivrednih površina, 25.468 ili 47,58% je obradivih površina a ostatak 28.061 ili 52,42% su pašnjaci. Najviše obradivih površina ima Posušje, a najmanje Grude, dok je pašnjaka najviše u Posušju a najmanje u Širokom Brijegu.

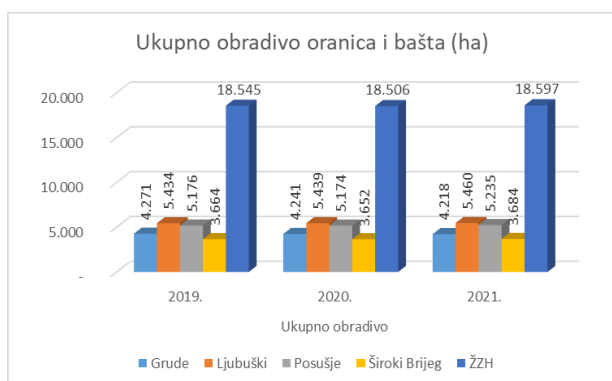

Slika 29 – Obradive poljoprivredne površine u ŽZH (Izvor: FZZPR)

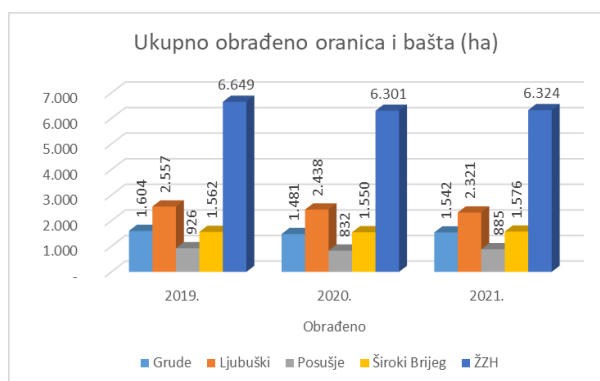

Slika 30 – Obradive poljoprivredne površine u ŽZH (Izvor: FZZPR)

U obradive površine spadaju oranice i vrtova kojih je 18.566 (72,9%), zatim voćnjaci 339 (1,3%), vinogradi 1.024 (4,02%) i livade kojih je 5.539 (21,7%). Od ukupno obradivih oranica i vrtova obrađeno je 6.324 ha. Najviše obrađenih oranica i vrtova je u Ljubuškom 2.321 ha, zatim u Širokom Brijegu 1.576 ha, potom u Grudama 1.542 ha. Najmanje obrađenih oranica i vrtova je u Posušju 885 ha. Postotak neobrađenih oranica u ŽZH iznosi 65,8%. U Posušju je neobrađeno 83,1% oranica i vrtova, u Grudama 63,3%, u Širokom Brijegu 56,9% a u Ljubuškom 57,1%.

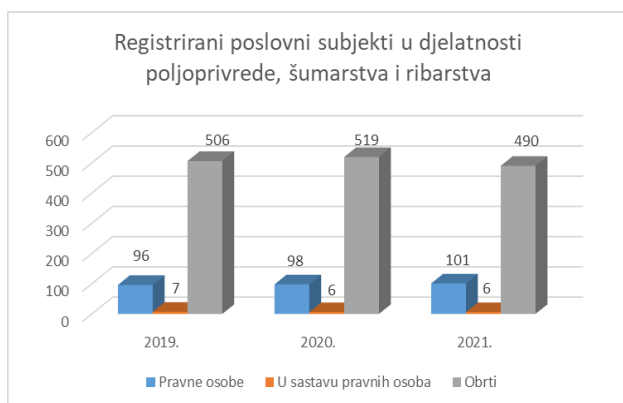

Slika 31 – Ukupno obradivo oranica i bašta (Izvor: FZZPR)

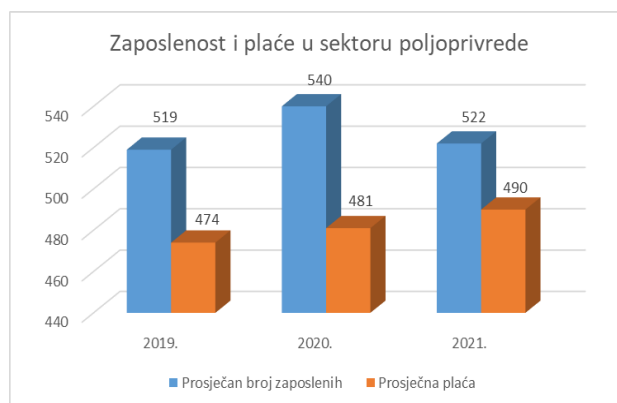

Slika 32 – Ukupno obrađeno oranica i bašta (Izvor: FZZPR)

U 2021. godini ukupan broj subjekata koji se bave poljoprivredom, prema podacima federalnog zavoda za statistiku, bio je 597. O ukupnog broja poslovnih subjekata, pravnih osoba je 101, 3 pravne osobe više nego prethodne godine. U odnosu na 2019. godinu, zabilježeno je 5 više pravnih osoba u sektoru poljoprivrede. Broj obrta u poljoprivredi u 2021. godini bio je 490, 29 manje u odnosu na 2020. godinu i 16 manje u odnosu na 2019. godinu. Što se tiče prosječnog broja zaposlenih, u 2021. godini zabilježeno je 522 zaposlenih u poljoprivredi, što je 3% manje zaposlenih u odnosu na prethodnu 2020. godinu i 0,5% manje zaposlenih u odnosu na 2019. godinu. Prosječna plaća u sektoru poljoprivrede u 2021. godini iznosila je 490 KM. U odnosu na prethodne promatrane godine, zabilježeno je povećanje prosječne plaće i to za 1,9% u odnosu na 2020. godinu i 3,4% u odnosu na 2019. godinu.

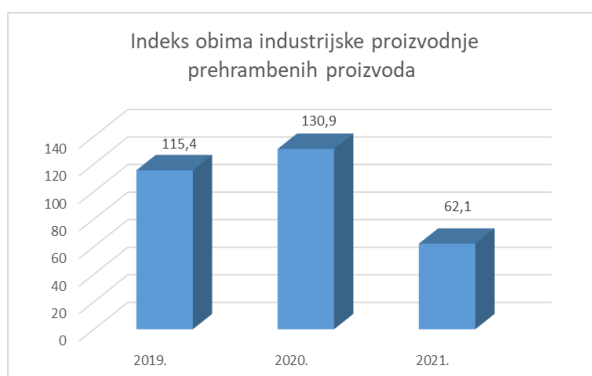

Slika 33 – Registrirani poslovni subjekti u djelatnosti poljoprivrede (Izvor: FZS)

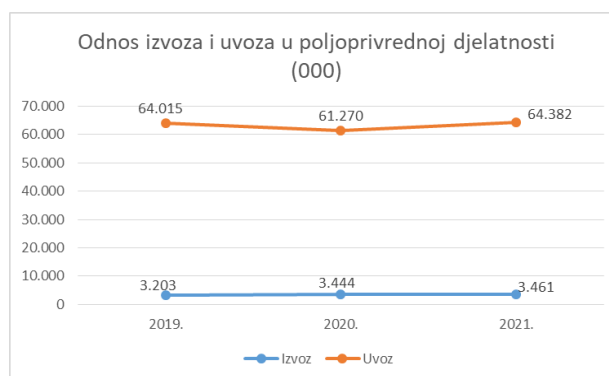

Slika 34 – Prosječan broj zaposlenih i prosječna plaća u sektoru poljoprivrede (Izvor: FZS)

Indeks obima industrijske proizvodnje prehrambenih proizvoda u 2021. godini je 62,1. U prethodnoj promatranoj 2020. godini isti indeks iznosio je 130,9, što znači da je u 2021. godini indeks industrijske proizvodnje manji za skoro 52%. U odnosu na 2019. godinu kada je iznosio 115,4, u 2021. godini je manji za 46,19%. U segmentu izvoza u poljoprivrednoj djelatnosti, kroz cijelo promatrano razdoblje izvoz je u porastu, bilježi pozitivan trend. Tako je izvoz u 2019. godini iznosio 3.203.000 KM, u 2020. godini 3.444.000 KM, a u 2021. godini 3.461.000 KM. U segmentu uvoza, u 2021. godini zabilježeno je povećanje uvoza u odnosu na prethodne promatrane godine, a iznosio je 64.382.000 KM. U 2019. godini uvoz je iznosio 64.015.000 KM, a u 2020. godini 61.270.000 KM.

Slika 35 – Indeks obima industrijske proizvodnje prehrambenih proizvoda (Izvor: FZS)

Slika 36 – (Odnos izvoza i uvoza u poljoprivrednoj djelatnosti (Izvor: FZS)

Izvoz hrane i živih životinja iz ŽZH u 2021. godini iznosio je 14.462.000 KM, što je 1,6% od ukupne vrijednosti izvoza ostvarenog u ŽZH u 2021. godini. Vrijednost izvoza hrane i živih životinja je u 2021. godini veća za 12% u odnosu na prethodnu 2020. godinu, i 18,9% u odnosu na 2019. godinu.

Podaci za investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi prikazana su za razdoblje od 2018. do 2020. godine jer potrebni podaci za 2021. koje priprema FZS još uvijek nisu objavljeni, iako je prema preliminarnim podacima u 2021. godini registrirano povećanje. U tabeli 7 prikazana su kretanja ulaganja u spomenutom trogodišnjem razdoblju koja su osjetno smanjena zbog snažnog utjecaja pandemije na gospodarstvo. Prema podacima FZS, investicije u nova stalna sredstva smanjene su u 2020.

godini u odnosu na 2018. za 229.000,00 KM i u odnosu na 2019. godinu za 421.000,00 KM. Ukupne investicije u nova stalna sredstva u 2020. godini iznosile su 870.000,00 KM. Najveći iznosi investicija bili su za strojeve, opremu i transportna sredstva, dok su najmanji iznosi investicija bili za troškove prijenosa vlasništva.

Investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi (000)	2018.	2019.	2020.
<i>Investicije u nova stalna sredstva (UKUPNO)</i>	<i>1.099</i>	<i>1.291</i>	<i>870</i>
<i>Građevinski objekti i prostori</i>	<i>8</i>	<i>125</i>	<i>175</i>
<i>Strojevi, oprema i transportna sredstva</i>	<i>645</i>	<i>1.156</i>	<i>615</i>
<i>Ostala materijalna sredstva</i>	<i>380</i>	<i>8</i>	<i>48</i>
<i>Ostala nematerijalna sredstva</i>	<i>66</i>	<i>0</i>	<i>32</i>
<i>Troškovi prijenosa vlasništva</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	<i>0</i>

Tabela 7 – Investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi u tis. KM (Izvor:FZS)

Prema podacima iz poslovne baze Bisnode, u 2021. godini završne račune predalo je 49 poslovnih subjekata koji se bave poljoprivredom. U tim poslovnim subjektima zaposlene su 154 osobe. Prihodi koje su ostvarili ovi subjekti u 2021. godini iznose 34.072.904 KM, bruto profit 3.807.852 KM i neto profit 3.483.090 KM. Najviše poslovnih subjekata poljoprivredne djelatnosti nalazi se u Ljubuškom, 22 subjekta, potom u Posušju 16 subjekata, u Širokom Brijegu 6 subjekata i u Grudama 5 poslovnih subjekata. Najviše zaposlenih osoba broje poslovni subjekti iz Ljubuškog 84, slijede poslovni subjekti iz Posušja i Gruda sa 33 zaposlenih, a najmanje zaposlenih broje poslovni subjekti iz Širokog Brijega. Najveći prihode ostvarili su poslovni subjekti iz Gruda 15.049.499 KM, potom iz Ljubuškog 13.153.545 KM. Slijedi Posušje čiji su poslovni subjekti ostvarili 5.695.877 KM prihoda, a najmanje prihode ostvarili su poslovni subjekti iz Širokog Brijega 173.983 KM.

Djelatnost -A-	ŽZH	Široki Brijeg	Ljubuški	Posušje	Grude
Broj subjekata	49	6	22	16	5
Zaposleni	154	4	84	33	33
Prihodi	34.072.904	173.983	13.153.545	5.695.877	15.049.499
Bruto profit	3.807.852	20.605	1.380.231	361.279	2.045.737
Neto profit	3.483.090	18.544	1.280.011	325.407	1.859.128

Tabela 8 – Ukupni financijski podaci poslovnih subjekata poljoprivredne djelatnosti (Izvor: Izvor: Dun&Bradstreet)

Prema podacima iz Izvješća o radu Ministarstva gospodarstva ŽZH, u 2021. godini ŽZH je za izravnu potporu poljoprivrednoj proizvodnji izdvojila 1.400.000,00 KM, odnosno 1,66% od ukupnog proračuna, što je porast u odnosu na 2020. godinu kada je izdvojeno 1,54 % od ukupno planiranog proračuna za 2020. godinu.

Navedeni iznos utrošen je za:

- Animalnu proizvodnju i to u iznosu od 372.346,00 KM;
- Za biljnu proizvodnju u iznosu od 483.251,25 KM;
- Za podizanje novih nasada voćnjaka u iznosu od 10.247,50 KM;
- Za izgradnju novih plastenika u iznosu od 5.340,00 KM;

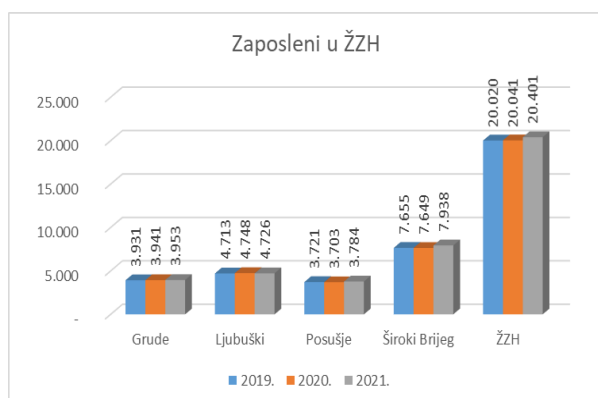
- Za nabavku mehanizacije u iznosu od 51.289,30 KM;
- Za projekte iz oblasti poljoprivrede (investicije) u iznosu od 303.801,16 KM;
- Za udruge u funkciji razvoja poljoprivrede u iznosu od 88.000,00 KM;
- Za subvencioniranje osiguranja u iznosu od 36.400,00 KM;
- Za sufinansiranje ruralne infrastrukture mjesnim zajednicama u iznosu od 44.800,00 KM;
- Za pomoć obiteljskim gospodarstvima u iznosu od 4.500,00 KM.

2.3. Društveni pokazatelji

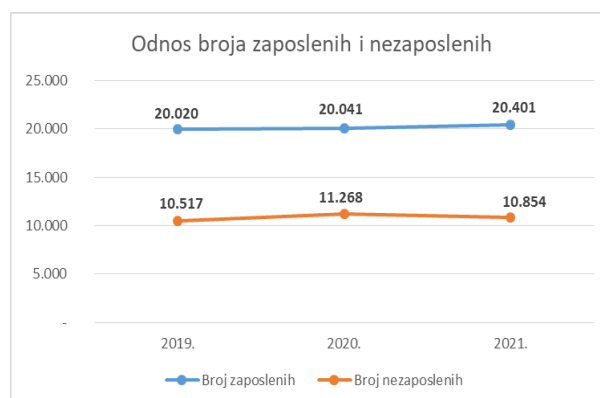
U dijelu društvenih pokazatelja analizirani su podaci vezani za tržište rada, školstvo, zdravstvo, socijalu i sigurnost.

Zaposlenost i nezaposlenost

Broj zaposlenih u ŽZH kroz sve promatrane godine je u porastu i u 2021. godini broj zaposlenih je iznosio 20.401. Na razini ŽZH u 2021. godini došlo je do povećanja broja zaposlenih za 360 osoba odnosno 1,8% u odnosu na 2020. godinu. U odnosu na 2019. godinu broj zaposlenih je veći za 2% u 2021. godini. U segmentu broja nezaposlenih, u 2021. godini je zabilježen pad broja nezaposlenih osoba i u 2021. iznosio je 10.854, što je 3,7% manje nezaposlenih u odnosu na 2020. godinu.

Slika 37 – Broj zaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

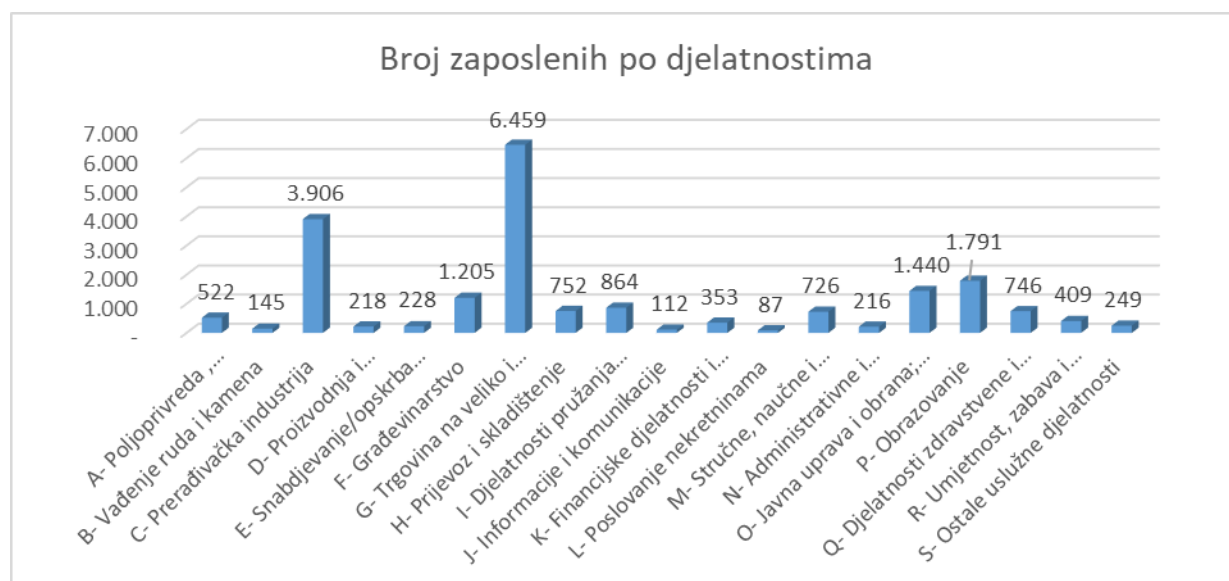
Slika 38 – Odnos broja zaposlenih i nezaposlenih (Izvor: FZS)

Prosječan broj zaposlenih u ŽZH na godišnjoj razini u razdoblju koje je prethodilo pandemiji COVID 19, tj. u razdoblju od 2009. do 2019. godine, iznosio je 17.143, dok je prosječan broj nezaposlenih u istom razdoblju bio 10.396. Vidljivo je da je u 2021. godini broj zaposlenih veći za 19% u odnosu na prosjek broja zaposlenih u promatranom desetogodišnjem razdoblju, tj. broj zaposlenih je veći za 3.258 zaposlena. Broj nezaposlenih u 2021. godini u odnosu na prosjek broja nezaposlenih u promatranom desetogodišnjem razdoblju je veći za 4,4% odnosno broj nezaposlenih je veći za 458 nezaposlenih osoba.

Kada promatramo jedinice lokalne samouprave pojedinačno, na slici 37 jasno je vidljivo da Široki Brijeg, Posušje i Grude bilježe pozitivan trend u broju zaposlenih osoba u 2021. godini u odnosu na prethodnu 2020., a Ljubuški bilježi negativan trend, odnosno broj zaposlenih se smanjio u odnosu na 2020. godinu.

Prema podacima iz poslovne baze Dun&Bradstreet (Bisnode), broj zaposlenih osoba u poslovnim subjektima iz ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2021. godinu iznosi 15.765. U 2020. godini broj zaposlenih je iznosio 15.678, što znači da se broj zaposlenih prema podacima baze Bisnode povećao za 0,5% u odnosu na 2020. godinu.

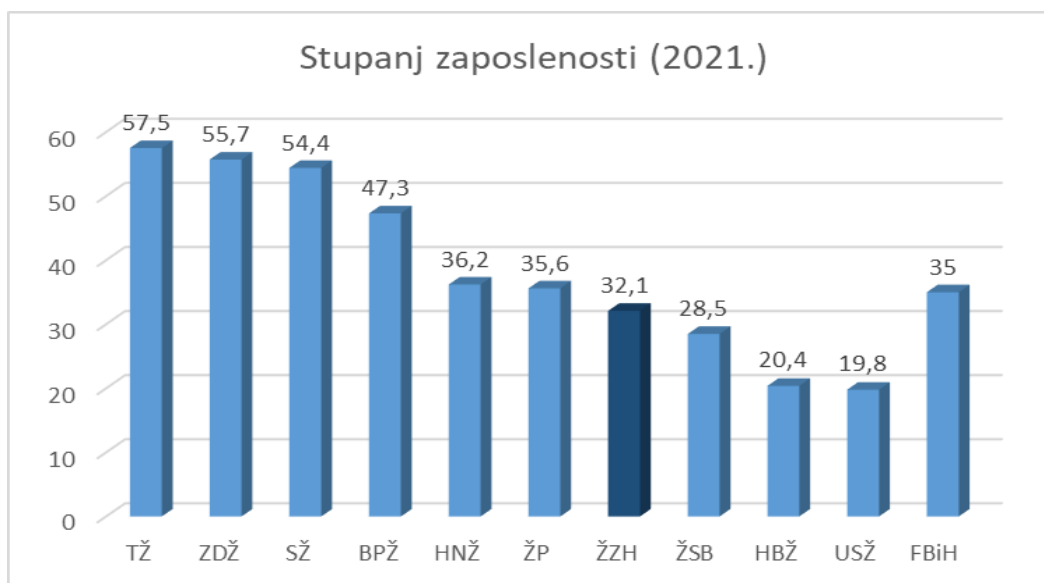
Prema podacima FZS koji se odnose na strukturu ukupnog broja zaposlenih po djelatnostima, u 2021. godini najveći broj zaposlenih je u sektoru trgovine na veliko i malo 6.459 što je 31,6% od ukupnog broja zaposlenih, zatim u sektoru prerađivačke industrije 3.906 što je 19% od ukupnog broja zaposlenih. Na trećem mjestu po broju zaposlenih je sektor obrazovanja s 1.791 zaposlenom osobom što je 8,8% od ukupnog broja zaposlenih osoba u 2021. godini. Najmanje zaposlenih osoba je u sektoru poslovanja nekretninama njih 87 ili 0,4% od ukupnog broja zaposlenih.

Slika 39 – Broj zaposlenih po djelatnostima u ŽZH u 2021. godini (Izvor: FZS)

U usporedbi stupnja zaposlenosti po županijama, ŽZH se nalazi na 7. mjestu sa stupnjem zaposlenosti od 32,1. Veći stupanj zaposlenosti imaju TŽ, ZDŽ, SŽ, BPŽ, HNŽ i ŽP. U usporedbi sa stupnjem zaposlenosti FBiH, ŽZH se nalazi ispod prosjeka FBiH koji iznosi 35.

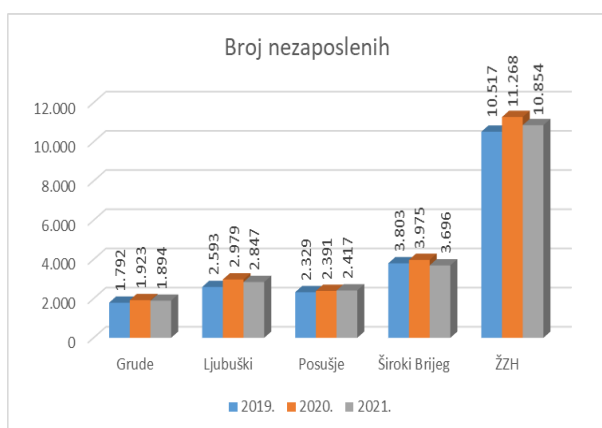

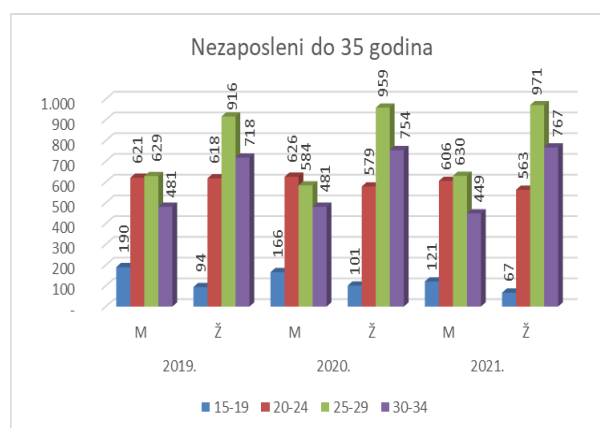
Slika 40 – Stupanj zaposlenosti u 2021. godini po županijama (Izvor: FZZPR)

Prema službenim podacima FZS, broj nezaposlenih osoba u ŽZH u 2021. godini je iznosio 10.854. U usporedbi s prethodnom 2020. godinom kada je broj nezaposlenih iznosio 11.268, u 2021. godini zabilježeno je smanjenje broja nezaposlenih za 3,7%, a u odnosu na 2019. godinu broj zaposlenih je veći za 3,2%.

Kada promatramo strukturu nezaposlenih u ŽZH prema starosti, iz analize podataka Službe za zapošljavanje ŽZH vidljivo je da je u 2021. godini 38,5% nezaposlenih osoba u dobi do 35 godina. Najveći udio nezaposlenih osoba u dobi do 35 godina čine žene u dobi 25-29 godina kojih je 23,2%. U strukturi nezaposlenosti prema spolu u ŽZH kroz sve tri promatrane godine bilo je više nezaposlenih žena (56% u 2021. godini) nego muškaraca (44% u 2021. godini). Ovaj trend je prisutan u svim općinama i gradovima.

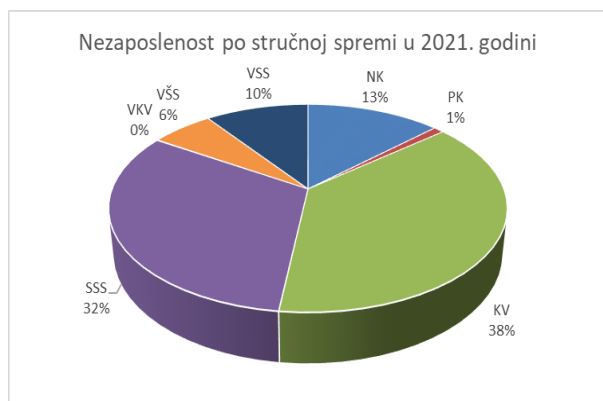
Slika 41 – Broj nezaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

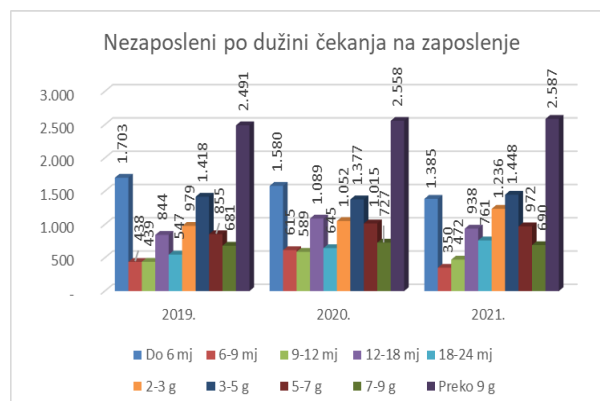
Slika 42 – Struktura nezaposlenih po starosti (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Prema kvalifikacijskoj strukturi najveći dio u ukupnoj nezaposlenosti imaju kvalificirani radnici, odnosno osobe sa završenom srednjom školom do tri godine, čiji je udio 38%, te osobe sa završenom srednjom školom u trajanju od 4 godine čiji udio iznosi 32%.

U ukupnoj nezaposlenosti dominiraju dugotrajno nezaposlene osobe, a to su one osobe koje traže posao godinu ili više dana. Njihov udio u 2021. godini iznosi 79,6%.

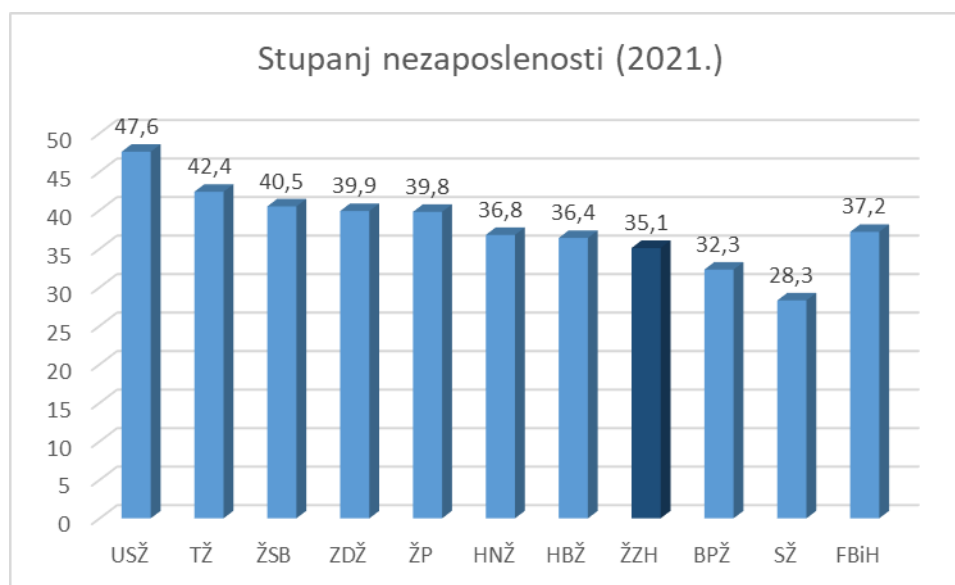

Slika 43 – Struktura nezaposlenih po stručnoj spremi (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Slika 44 – Nezaposleni po dužini čekanja na zaposlenje (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Promatrajući stupanj nezaposlenosti po županijama i FBiH, ŽZH se u 2021. godini nalazi na 8. mjestu. Manji stupanj nezaposlenosti imaju samo Bosansko-podrinjska županija i Sarajevska županija. U usporedbi sa stupnjem nezaposlenosti na razini FBiH, ŽZH ima stupanj nezaposlenosti manji od prosjeka koji u FBiH iznosi 37,2.

Slika 45 – Stupanj nezaposlenosti po županijama (Izvor: FZZPR)

Prosječna plaća i umirovljenici

Prosječna neto plaća u 2021. godini u ŽZH je iznosila 892,00 KM, što je povećanje za 2,17% u odnosu na prethodnu 2020. godinu i 3,6% u odnosu na 2019. godinu. Prosječna plaća u ŽZH niža je od prosječne plaće u FBiH za oko 10%, koja je u 2021. godini iznosila 996,00 KM.

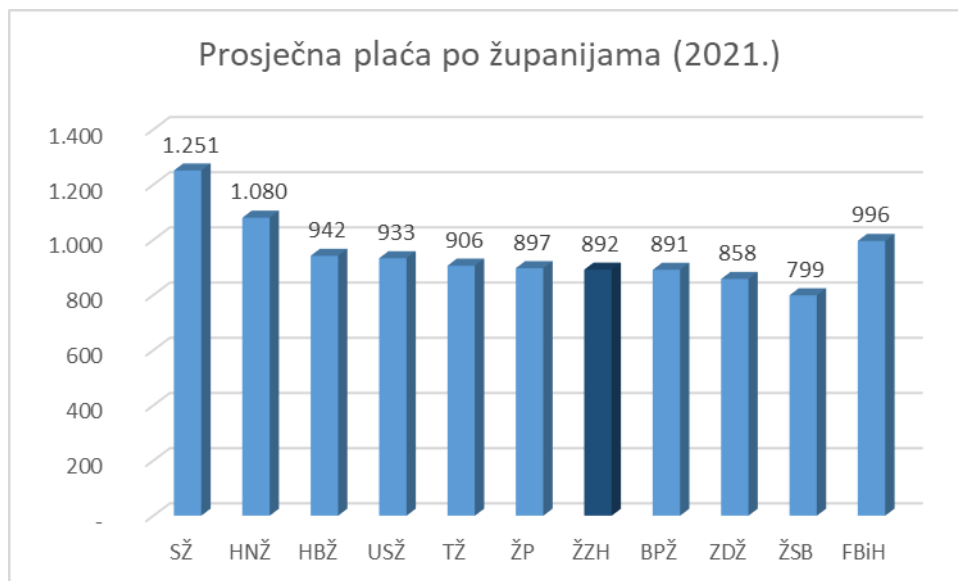
PROSJEČNA NETO PLAĆA U KM		
2019.	2020.	2021.

Grude	1022,00	1.019,00	1041,00
Ljubuški	925,00	909,00	907,00
Posušje	759,00	790,00	808,00
Široki Brijeg	799,00	822,00	854,00
ŽZH	861,00	873,00	892,00
FBiH	928,00	956,00	996,00

Tabela 9– Visina prosječne plaće u KM (Izvor: FZS)

Iznos prosječne neto plaće kroz sve tri godine najveća je u općini Grude i ona je u 2021. godini iznosila 1.041,00, što je povećanje za 2,2% u odnosu na 2020. godinu, i 1,8% u odnosu na 2019. godinu. Ljubuški bilježi smanjenje prosječne neto plaće kroz sve promatrane godine. U 2021. godini u odnosu na 2020. godinu prosječna neto plaća je manja za 2 KM ili 0,2%, a u odnosu na 2019. godinu neto plaća je u 2021. godini manja za 2%. Općina Posušje bilježi pozitivan trend u segmentu neto plaće kroz sve tri promatrane godine. Tako je u 2021. godini neto plaća iznosila 808,00 KM, što je za 2,3% povećanje u odnosu na 2020. godinu i 6,5% u odnosu na 2019. godinu. Široki Brijeg također bilježi pozitivan trend u promatranom razdoblju. U 2021. godini prosječna neto plaća je iznosila 854,00 KM, a to je povećanje od 3,9% u odnosu na prethodnu 2020. godinu i 6,9% u odnosu na 2019. godinu.

U usporedbi prosječne neto plaće u ŽZH s prosječnim plaćama u ostalim županijama u FBiH, ŽZH se nalazi na sedmom mjestu. Prosječna plaća na razini ŽZH je manja od prosječne plaće FBiH koja je u 2021. godini iznosila 996,00 KM.

Slika 46 – Prosječna plaća po županijama u 2021. godini (Izvor: FZZPR)

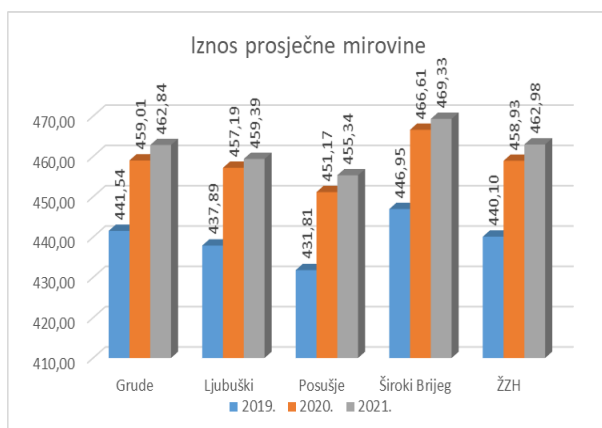
Broj umirovljenika u 2021. godini u ŽZH iznosi 11.646 i u padu je za 0,3% u odnosu na 2020. godinu kada je broj umirovljenika iznosio 11.683. U odnosu na 2019. godinu, u 2021. godini broj umirovljenika je veći za 1%. Grude, Ljubuški i Posušje bilježe smanjenje broja umirovljenika u odnosu na 2020. godinu, dok Široki Brijeg jedini bilježi povećanje broja umirovljenika u odnosu na 2020. godinu.

BROJ UMIROVLJENIKA

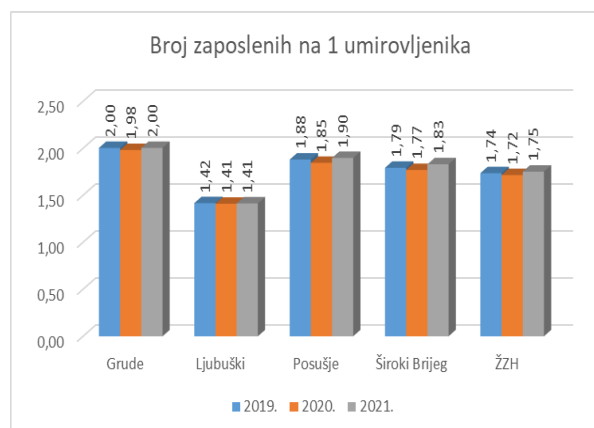
	2019.	2020.	2021.
Grude	1.961	1.988	1.972
Ljubuški	3.327	3.366	3.343
Posušje	1.979	2.007	1.994
Široki Brijeg	4.268	4.322	4.337
ŽZH	11.535	11.683	11.646
FBiH	352.438	428.117	351.378

Tabela 10 – Broj umirovljenika (Izvor: FZS)

Prosječna mirovina za ŽZH u 2021. godini iznosila je 462,98 KM i bilježi povećanje od 0,8% u odnosu na 2020. godinu i 5,2% u odnosu na 2019. godinu. Isto tako sve jedinice lokalne samouprave bilježe povećanje mirovina kroz cijelo promatrano razdoblje. Najviša isplaćena mirovina je u Širokom Brijegu i u 2021. godini iznosila je 469,33 KM, a najniža u Posušju i u 2021. godini iznosila je 455,34 KM.

Slika 47 – Visina prosječne mirovine (Izvor: FZS)

Slika 48 – Broj zaposlenih na 1 umirovljenika (Izvor: FZS)

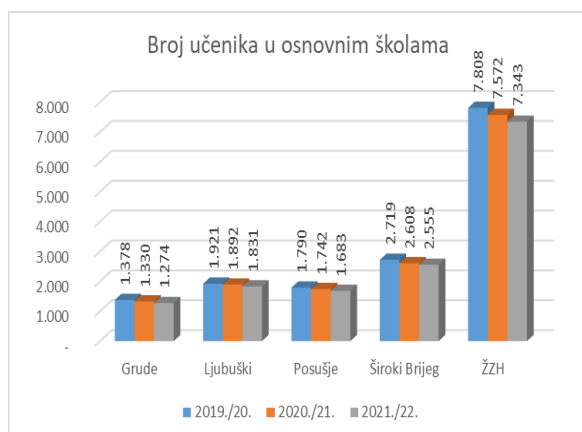
Što se tiče odnosa broja zaposlenih na jednog umirovljenika, najviši je u Grudama gdje je u 2021. godini zabilježeno 2 zaposlena na 1 umirovljenika. Najmanje zaposlenih na jednog umirovljenika zabilježeno je u Ljubuškom a iznosi 1,41 zaposleni na 1 umirovljenika u 2021. godini. U FBiH u 2021. godini broj zaposlenih na jednog umirovljenika je bio 1,2, što znači da je ŽZH u ovom segmentu iznad federalnog prosjeka.

Obrazovanje

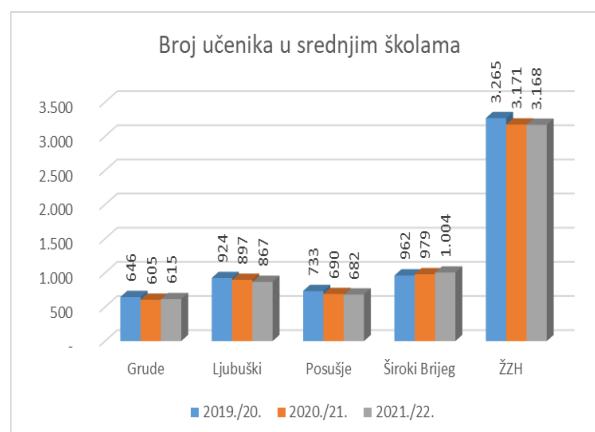
Promatrajući pokazatelje osnovnoškolskog obrazovanja možemo vidjeti kako je broj učenika u osnovnim školama u ŽZH u školskoj godini 2021./22. 7.343, što je 229 ili 3% učenika manje u odnosu na prethodnu 2020./21. godinu. U odnosu na 2019./20. broj učenika je manji za 465 ili 6%. U osnovnoškolskom obrazovanju sve jedinice lokalne samouprave pojedinačno bilježe negativan trend u broju učenika kroz cijelo promatrano razdoblje.

U srednjim školama je također zabilježeno smanjenje broja učenika u školskoj godini 2021./22., kada je zabilježeno 3.168 upisanih učenika, u odnosu na školsku godinu 2020./21. kada je zabilježeno 3.171 upisanih učenika, a to je u postotku 0,09%. U odnosu na 2019./20. godinu kada je bilo upisano 3.265 učenika, broj učenika u školskoj godini 2021./22. je manji za 3%. U srednjoškolskom obrazovanju Grude, Ljubuški i Posušje bilježe negativan trend

kroz sve promatrane godine, dok Široki Brijeg bilježi povećanje broja upisanih učenika u srednju školu kroz cijelo promatrano razdoblje.

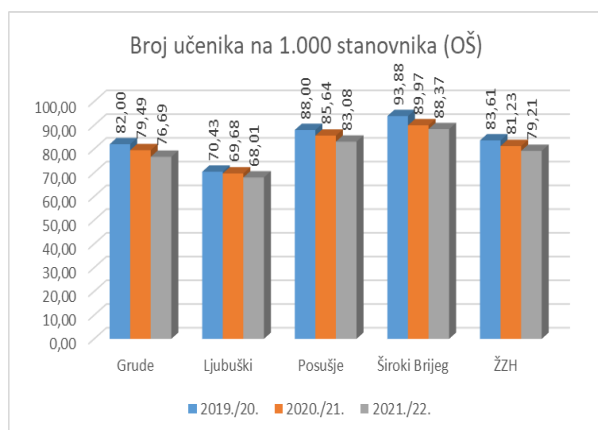

Slika 49 – Broj upisanih učenika u osnovnu školu (Izvor: FZS)

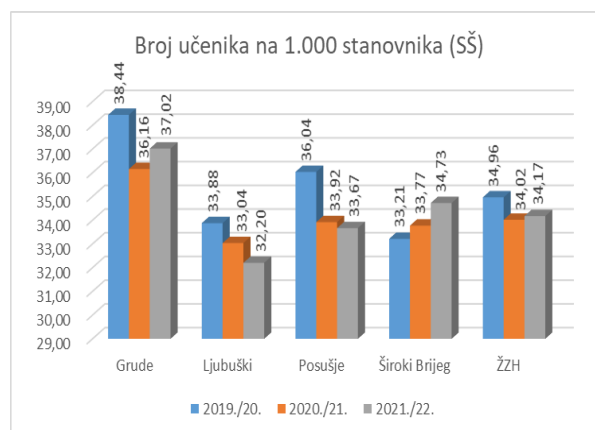

Slika 50 – Broj upisanih učenika u srednju školu (Izvor: FZS)

Kada promatramo broj učenika osnovnih škola na 1.000 stanovnika, sve jedinice lokalne samouprave bilježe negativan trend. U segmentu broja učenika na 1.000 stanovnika u srednjoškolskom obrazovanju, Grude i Široki Brijeg bilježe pozitivan trend, a Ljubuški i Posušje negativan trend u školskoj godini 2021./22.

Slika 51 – Broj učenika na 1.000 stanovnika – OŠ (Izvor: FZS)

Slika 52 – Broj učenika na 1.000 stanovnika – SŠ (Izvor: FZS)

Broj učenika na 1.000 stanovnika u osnovnom školstvu u FBiH u 2021./22. godini je bio 79,54 i veći je od prosjeka ŽŽH. Dok je broj učenika na 1.000 stanovnika u srednjem školstvu u FBiH u 2021./22. iznosio 32,32 i manji je od prosjeka ŽŽH.

Kultura

U segmentu kulture, prema podacima Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa u ŽŽH, u 2021. godini ima 38 kulturno-umjetničkih društava, 6 klapa te 91 udruga koja se bavi zaštitom i promoviranjem kulture, kulturno-povijesne baštine te okoliša. Broj kulturnih djelatnika, tj. onih koji se bave kulturnim djelatnostima u ŽŽH (književnici, umjetnici i sl.) prema procjeni je 150. ŽŽH ima 4 gradske/općinske i 4 samostanske knjižnice, 2 kulturna doma, 4 muzeja, 1 manja zbirka te 2 privatne galerije i 1 amatersko kazalište.

U ŽZH postoji oko 600 arheoloških lokaliteta od prapovijesti do novog vijeka, ali još uvijek nema jedinstvenog središnjeg Registra kulturno-povijesne i prirodne baštine. Dokument nije usvojen, ali je u finalnoj fazi izrade. Također u ŽZH je registrirano i 18 nacionalnih spomenika i 1 spomenik pod zaštitom UNESCO-a.

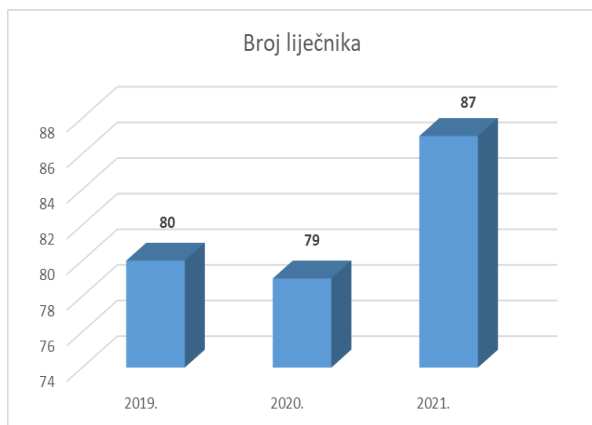
Osnovan je Zavod za zaštitu kulturno-povijesne i prirodne baštine koji se nalazi u sastavu Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH i broji 3 zaposle osobe.

Nevladin sektor i mladi

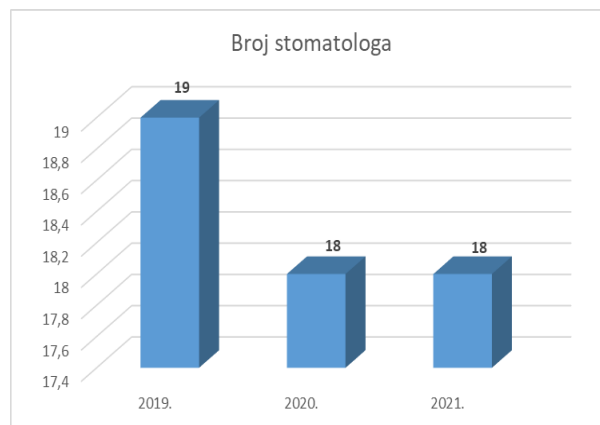
Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave ŽZH u 2021. godini zaprimljeno je ukupno 422 predmeta vezana za Registar udruga građana od kojih se 114 odnosi na vođenje upravnog postupka registracije udruga građana, i to 40 zaprimljenih zahtjeva se odnosi na registriranje novoosnovanih udruga građana, a 65 zahtjeva se odnosi na upis promjena podataka u Registru već ranije osnovanih udruga građana što je 29 zahtjeva više u odnosu na 2020. godinu. Ukupno se 9 zahtjeva odnosi na brisanje udruga iz Registra udruga građana što je 1 zahtjev manje u odnosu na 2020. godinu. Ukupno su 873 udruge građana registrirane u Registru udruga građana koji se vodi kod Ministarstva pravosuđa i uprave ŽZH do kraja izvještajnog razdoblja što je 57 udruga manje u odnosu na 2020. godinu.

Zdravstvena zaštita

U 2021. godini u ŽZH je bilo 87 liječnika, u odnosu na 2020. godinu kada je bilo 79 liječnika to je 8 liječnika više. Broj stomatologa u 2021. godini je nepromijenjen u odnosu na 2020. godinu, i u ŽZH ima 18 stomatologa.

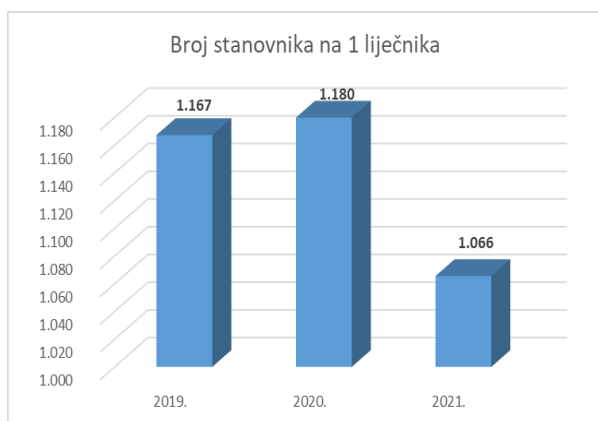

Slika 53 – Broj liječnika (Izvor: FZS)

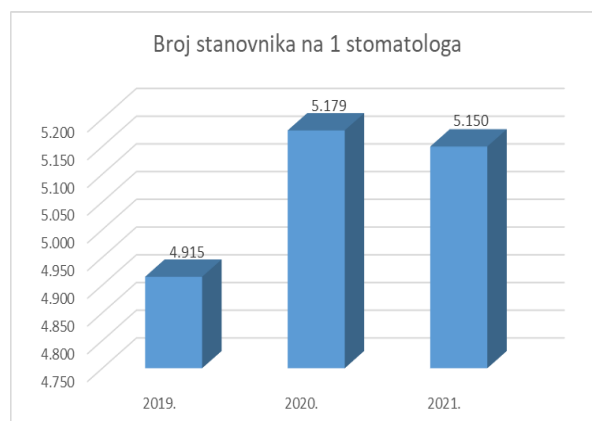

Slika 54 – Broj stomatologa (Izvor: FZS)

Broj stanovnika na jednog liječnika u 2021. godini iznosi 1.066, i manji je za 9,6% u odnosu na prethodnu godinu i 8,6% manje nego u 2019. godini. Broj stanovnika na 1 stomatologa u 2021. godini iznosi 5.150 i manji je za 0,5% u odnosu na 2020. godinu, a veći je za 4,7% u odnosu na 2019. godinu.

Slika 55 – Broj stanovnika na 1 liječnika (Izvor: FZS)

Slika 56 – Broj stanovnika na 1 stomatologa (Izvor: FZS)

U strukturi korisnika zdravstvenog osiguranja, vidljivo je da je najveći broj osiguranika u dobi od 20-64 godine, a najmanje u dobi do 6 godina. Prema podacima Zavoda za zdravstveno osiguranje ŽZH u 2021. godini, 87,38% stanovništva ŽZH je zdravstveno osiguran.

Struktura osiguranika	2019.	2020.	2021.
M	39.728	39.360	39.255
Ž	41.698	41.698	41.753
0-6	4.690	4.479	4.592
7-19	12.599	12.115	11.940
20-64	47.732	47.820	47.851
65+	16.055	16.842	16.625

Tabela 11 – Broj i struktura osiguranika ŽZH (Zavod za zdravstveno osiguranje ŽZH)

Socijalna zaštita

Broj korisnika stalne novčane pomoći je u 2021. godini u padu kao i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju. Korisnika jednokratne novčane pomoći je isto u padu, no iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je veći za 27.510,00 KM u odnosu na prethodnu 2020. godinu.

Kategorija	SOCIJALNA POMOĆ							
	2018		2019		2020		2021	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Stalna novčana pomoć	542	697.370,00	513	643.130,00	488	613.110,00	453	579.970,00
Jednokratna novčana pomoć	151	25.450,00	173	36.450,00	179	47.450,00	178	74.960,00

Napomena: ova prava financiraju se iz proračuna ŽZH

Tabela 12 – Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Korisnika novčanih naknada za pomoć i njegu od druge osobe u 2021. godini je 16 više u odnosu na 2020.godinu, a iznos koji se izdvaja za tu kategoriju se smanjio.

Broj korisnika osobnih invalidnina je veći a iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je manji u 2021. godini u odnosu na 2020.

Korisnika prava za civilne žrtve rata u 2021. godini je manje nego u 2020. godini, kao i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju.

Korisnika iz kategorije smještaj u drugu obitelj ili u ustanovu socijalne zaštite te novčana pomoć za pogrebne usluge za korisnike socijale je manje nego prethodne 2020. godine. Iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je također manji nego u 2020. godini. Korisnika iz kategorije Osposobljavanje za život i rad je više nego prethodne godine, a iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je povećan u odnosu na 2020. godinu.

POSEBNA PRAVA IZ OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE								
Kategorija	2018		2019		2020		2021	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe	1.703	3.759.280,00	1.745	3.855.732,00	1.752	3.846.676,40	1.768	3.759.554,40
Osobna invalidnina (NI)	1.976	2.160.370,00	2.016	2.220.573,00	2.017	2.220.574,11	2.022	2.187.673,00
<i>Napomena: ova dva prava iznad financiraju se iz federalnog proračuna</i>								
Prava za civilne žrtve rata	65	244.258,00	62	228.364,38	59	213.771,64	53	198.893,90
<i>Napomena: prava CZR financiraju se 30% iz proračuna ŽZH, a 70% iz federalnog proračuna</i>								
Osposobljavanje za život i rad	93	143.280,00	67	104.760,00	71	96.840,00	72	100.200,00
Smještaj u drugu obitelj ili u ustanovu socijalne zaštite	159	1.262.509,23	162	1.325.859,43	161	1.306.864,49	159	1.259.864,43
Novčana pomoć za pogrebne usluge za korisnike socijale	18	2.700,00	28	4.200,00	17	2.550,00	12	1.800,00
<i>Napomena: ova tri prava iznad financiraju se iz proračuna ŽZH</i>								

Tabela 13 – Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

U svim kategorijama korisnika porodiljnih naknada broj korisnika je veći, a istovremeno su i povećani iznosi za svaku kategoriju u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu.

PORODILJNE NAKNADE								
Kategorija	2018		2019		2020		2021	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Naknada umjesto plaće zaposlenoj majci	191	851.568,28	178	1.012.303,02	236	1.221.739,48	244	1.499.057,44
Pomoć majci koja nije u radnom odnosu	433	532.500,00	383	610.400,00	372	563.000,00	398	612.000,00
Jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta	756	315.000,00	727	295.500,00	753	304.700,00	809	326.600,00
<i>Napomena: ova prava financiraju se iz županijskog proračuna, te proračuna zzo žzh</i>								
<i>Napomena: u javnom sektoru porodiljnu naknadu zaposlenim roditeljima isplaćuju poslodavci iz svojih sredstava tako da nemamo uvida u broj korisnika i iznose isplata</i>								
<i>Napomena: Ljubuški, Široki Brijeg i Grude također isplaćuju jednokratnu pomoć za opremu novorođenčeta. Nemamo podataka o iznosu isplata.</i>								

Tabela 14 – Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

U kategoriji Subvencije smještaja u ustanove predškolskog odnosa broj korisnika i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je povećan. U kategoriji Školarine i stipendije učenicima i studentima broj korisnika se smanjio, a iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je veći u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu.

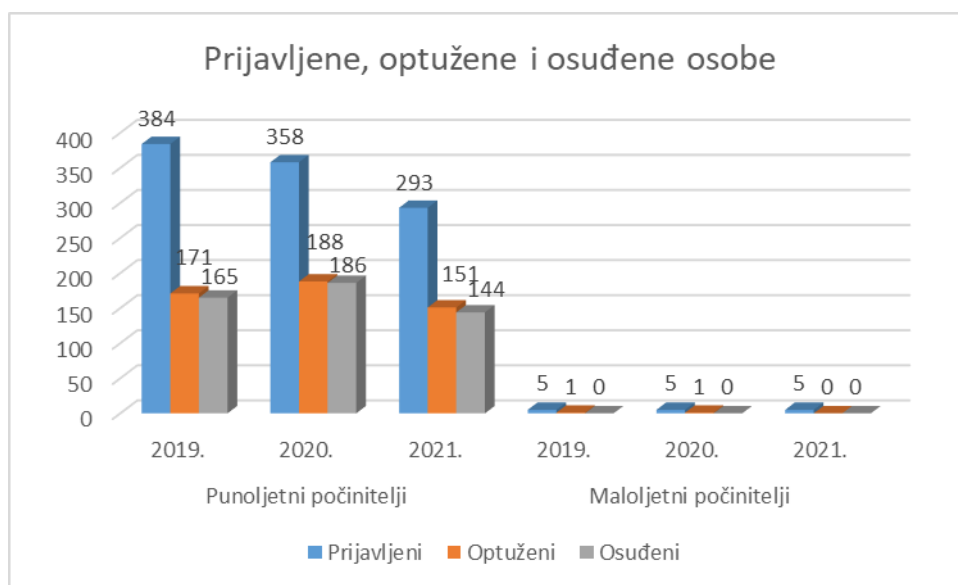

SUBVENCIJE, ŠKOLARINE I STIPENDIJE								
Kategorija	2018		2019		2020		2021	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Subvencije smještaja u ustanove predškolskog odgoja	488	500.080,12	n/p	403.593,11 *	686	533.694,00	812	750.265,00
Školarine i stipendije učenicima i studentima	152	152.000,00	152	169.000,00	486	294.000,00	442	376.500,00
*2019. godine Široki Brijeg nije dostavio podatke o subvencijama u vrtiće								
Napomena: sredstva za ove namjene izdvajaju se u općinskim proračunima								

Tabela 15 – Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

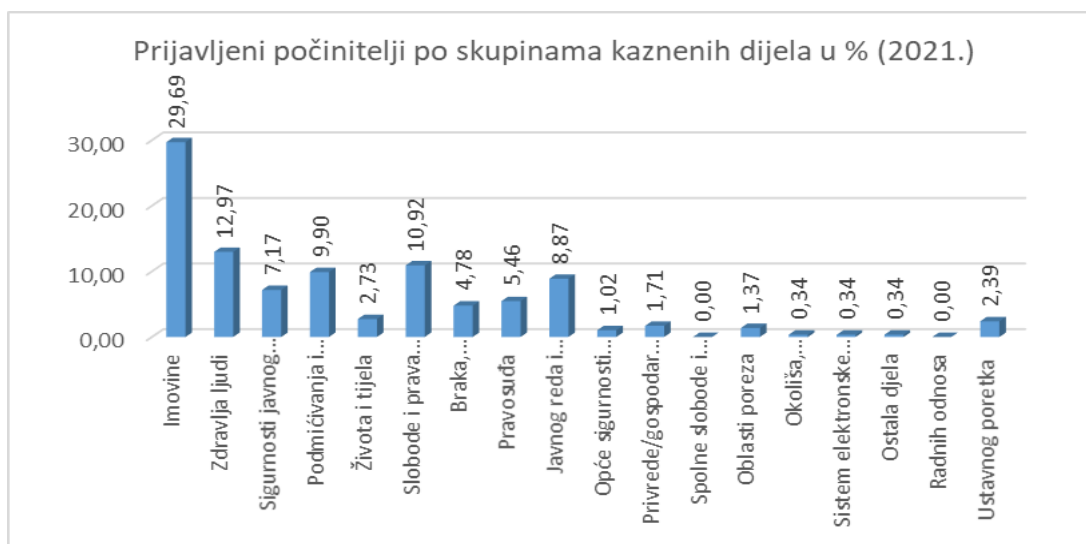
Sigurnost

U segmentu sigurnosti, u promatranom razdoblju, bilježi se trend smanjenja broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba. Broj prijava punoljetnih počinitelja se u 2021. godini smanjio za 18,2% u odnosu na 2020. godinu, broj optuženih se smanjio za 19,7% a broj osuđenih je manji za 22,6 %. Kod maloljetnih počinitelja, zabilježeno je samo 5 prijava, dok optuženih i osuđenih nije zabilježeno u 2021. godini.

Slike 57 – Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih počinitelja (Izvor: FZS)

Po skupinama kaznenih djela, u 2021. godini najviše je prijavljenih počinitelja u skupini kaznenih dijela vezanih za imovinu 29,7%, zatim zdravlja ljudi 13% te slobode i prava čovjeka i građanina 11%.

Slika 58 – Prijavljeni počinitelji po skupinama kaznenih djela (Izvor:FZS)

2.4. Okoliš i infrastruktura

Poglavlje okoliš i infrastruktura daje kratki pregled prometne i komunalne infrastrukture u ŽZH. Pregled je urađen na temelju prikupljenih statističkih podataka, kao i informacija dostavljenih od općina i gradova. Kao što je vidljivo iz Tabele 14, ukupna dužina regionalnih puteva iznosi 161 km, što je 91 km više nego prethodne godine kada je dužina regionalnih puteva iznosila 70 km. Magistralnih cesta je 186,1 km, 0,5 km manje nego prethodne 2020. godine.

Prometna infrastruktura (u km)				
	Površina km ²	Magistralne ceste km	Regionalne ceste km	Ukupno magistralne i regionalne km
ŽZH	1.362	186,1	161,0	347,1
FBiH	26.111	2.283	2.590	4.872

Tabela 16– Prometna infrastruktura (Izvor: FZZPR)

Prema podacima dostavljenim od općina i gradova dužina lokalnih putova u ŽZH u 2021. godini iznosi 1.147 km, 50 km više nego prethodne 2020. godine. Od ukupne dužine lokalnih cesta oko 121,5 km ili 10,6 % nije asfaltirano.

Na temelju prikupljenih podataka od općina i gradova napravljen je pregled stanja komunalne odnosno vodovodne i kanalizacijske infrastrukture. U segmentu komunalne infrastrukture u ŽZH ima ukupno izgrađeno 823 km vodoopskrbnog sustava koji uključuje i primarnu i sekundarnu mrežu, što je 27 km više nego u 2020. godini. Na vodoopskrbni sustav je priključeno 20.096 domaćinstava, 190 više nego u prethodnoj godini, što čini 80,12% od ukupnog broja domaćinstava (prema popisu stanovništva iz 2013. godine broj domaćinstava je 25.081).

Ukupna dužina izgrađene kanalizacijske mreže u ŽZH je 58,8 km, 0,6 km više nego prethodne godine. Na kanalizacijsku mrežu je priključeno 4.326 domaćinstava, 17,25 % od ukupnog broja domaćinstava.

INFRASTRUKTURA		2019.	2020.	2021.
PUTNA INFRASTRUKTURA	Lokalni putevi (km)	1.141	1.097	1.147
	Neasfaltirani putovi (km)	127	119	121,5
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	Vodoopskrbni sustav (km)	781	796	823
	Broj priključaka	19.853	19.906	20.096
	Pokrivenost stanovništva (%)	79,16	79,37	80,12
	Kanalizacijski sustav (km)	47,0	58,2	58,8
	Broj priključaka	4.176	4.326	4.326
	Pokrivenost stanovništva (%)	16,65	17,25	17,25

Tabela 17 – Komunalna infrastruktura (Izvor: Općine i gradovi)

U analizi podataka o količini otpada i broju korisnika odvoza usluga, vidljivo je da je se broj korisnika usluge odvoza u 2021. godini povećao u odnosu na 2020. i iznosi 15.252, što je 60,81% domaćinstava. Količina prikupljenog otpada iznosi 22.298 tona i smanjena je u odnosu na 2020. godinu za 2%. Što se tiče pokrivenosti prikupljanjem otpadom, ona u 2021. godini iznosi 92,75 i nije bilo promjena u odnosu na 2020. godinu.

UPRAVLJANJE OTPADOM	2019.	2020.	2021.
Broj korisnika usluge odvoza	14.666	15.120	15.252
Pokrivenost stanovništva (%)	58,47	60,28	60,81
Količina prikupljenog otpada (u tonama)	19.878	22.796	22.298
Recikliranje %	24	32,7	32,7
Pokrivenost %	90	92,75	92,75

Tabela 18 – Upravljanje otpadom (Izvor: Općine i gradovi)

3. Sustav upravljanja razvojem

Prvo poglavlje predstavlja prikaz stanja institucionalnih kapaciteta u kontekstu upravljanja razvojem, te preporuke za njihovo unaprjeđenje kako bi se osigurao kvalitetniji i usmjereniji razvoj županije. Kratki pregled institucionalnih kapaciteta odnosi se na županijsku i lokalnu razinu. Pod institucionalnim kapacitetima podrazumijevaju se ljudski, organizacijski i financijski kapaciteti za razvoj. Ured Vlade ŽZH za europske integracije je pozicioniran za ostvarivanje sinergijskih poveznica između javnih politika i regionalne i lokalne vlasti i na taj način sudjeluje i u evidentiranju potreba. Županija Zapadnohercegovačka teži biti institucionalno razvijena sa konkurentnijom dinamičnijom ekonomijom i većim mogućnostima za ostvarenje održivog razvoja s većim brojem i kvalitetnijim radnim mjestima, te jačom društvenom kohezijom, bazirana na razvoju odgovarajućih vještina i poslovnog okruženja.

3.1. Organizacijski kapaciteti

Obuke za kvalitetne organizacijske kapacitete koji će kvalitetno voditi politike upravljanje razvojem održavaju se kontinuirano za predstavnike tijela javne uprave na području ŽZH, te se na taj način pristupilo nadogradnji postojećih organizacijskih kapaciteta u kontekstu upravljanja razvojem u ŽZH koji su još u prethodnom razdoblju uspostavljeni i funkcionalni, ali im je potrebna konstantna nadogradnja.

U 2021. godini provedene su aktivnosti na izgradnji kapaciteta za primjenu „Odluke o metodologiji izrade i donošenja Plana i Programa rada i Izvješća o radu Vlade Županije Zapadnohercegovačke i županijskih tijela“. Važan segment upravljanja razvojem su i Razvojna tijela u ŽZH koji čine Ured Vlade Županije Zapadnohercegovačke za europske integracije, Javna ustanova Razvojna agencija Županije Zapadnohercegovačke - HERAG te Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Županiji Zapadnohercegovačkoj i Županijski odbor za razvoj kao razvojna tijela sa savjetodavnom funkcijom.

U kontekstu upravljanja razvojem u ŽZH posebnu pozornost potrebno je posvetiti izgradnji i jačanju provedbenih kapaciteta u smislu implementacije razvojnih prioriteta i mjera, kao i povezivanje godišnjih planova rada sa planiranim godišnjim proračunima. U tom pogledu, na županijskoj razini još uvijek nisu uspostavljene ili razvijene funkcionalne organizacijske jedinice za upravljanje projektima, u ključnim resorima kao što je obrazovanje, gospodarstvo, zdravstvo i okoliš. Primarni zadatak tih jedinica bi trebao biti izrada projektnih prijedloga i upravljanje projektima. Potrebno je iznova raditi na implementaciji ovih zaključaka i unaprijediti implementaciju razvojnih prioriteta i mjera prema žurnosti.

Lokalna samouprava, odnosno općine i gradovi, iako su dijelom prilagodile svoje ustrojbene strukture na način da su formirale tijela za upravljanje razvojem (JURA) ili su formirale razvojne timove koje vrše poslove koordinacije razvojnih aktivnosti, još uvijek ta tijela i timovi nisu u potpunosti popunjeni ili formalizirani. Ni jedna jedinica lokalne samouprave nema formiranu razvojnu agenciju kao tijelo koje bi operativnije i dinamičnije upravljalo razvojnim procesima i provedbom projekata, iako je potreba za istim iskazana već ranije.

3.2. Ljudski kapaciteti

U kontekstu razvoja i razvojnih procesa ljudski kapaciteti predstavljaju sada već kronični nedostatak u ŽZH. Ovo je posebno izraženo na razini županijskih tijela uprave gdje ne postoji dovoljan broj ljudi koji je u okviru svog radnog mjesta zadužen ili se barem na izravan način

može uključiti u razvojne procese, kao što su strateško planiranje, priprema i provedba projekata te programiranje sredstava, posebice sredstava iz EU fondova. Kod postojećih kapaciteta veliki je nedostatak nepoznavanje engleskog jezika, koji je radni jezik kada se radi na pripremi razvojnih projekata iz EU ili drugih fondova. Također, važno je naglasiti da je u kontekstu izgradnje ljudskih kapaciteta za pripremu i provedbu projekata i dalje ograničavajući čimbenik postojeća visina plaća državnih službenika, odnosno nemogućnost motiviranja ljudi koji su zaduženi za pripremu ili provedbu projekta.

Sveukupno gledano, kada govorimo o županijskim tijelima uprave ključni identificirani nedostaci kod postojećih kapaciteta, kao i na institucionalnoj razini, su sljedeći:

- nepostojanje kapaciteta ili sredstava za prijevod dokumenata na engleski i s engleskog jezika,
- nedovoljna informatička pismenost državnih službenika,
- nedovoljna informiranost institucionalnog vodstva o dostupnim izvorima financiranja razvojnih projekata,
- nedovoljna motivacija postojećeg osoblja za rad u području razvojnih projekata i europskih integracija (bilo iz razloga niskih plaća odnosno nedostatka stimulacija, bilo iz razloga nepostojanja interesa za timski rad unutar institucije, „ne može sve raditi jedna osoba“),
- neprepoznavanje potreba za jačanjem kapaciteta u okviru navedenih poslova od rukovoditelja tijela uprave,
- nedovoljna podrška rukovoditelja predstavnicima tijela u obavljanju navedenih poslova koji često nose i određenu dozu odgovornosti,
- nedostatak mladog kadra u državnoj službi,
- slaba među institucionalna koordinacija.

U pogledu osiguranja ljudskih kapaciteta na poslovima planiranja i izrade razvojnih projekata u ŽZH se svake godine za sve zainteresirane državne službenike, ali i predstavnike civilnog i privatnog sektora, organiziraju obuke na temu pripreme projektnih prijedloga u kontekstu EU i drugih međunarodnih fondova. Odaziv na spomenute obuke je dosta velik, međutim evidentno je da je potrebno uspostaviti adekvatan sustava edukacije koja će unaprijediti znanja i vještina u području izrade projektnih prijedloga u institucijama, posebno u kontekstu europskih integracija i dostupnih pretprijetnih fondova za čije je korištenje potrebno pravodobno pripremiti kvalitetne projekte.

3.3 Financijski kapaciteti

U ŽZH još uvijek nije uspostavljen sustav financiranja ili sufinanciranja projekata koji su odobreni kroz EU fondove ili kroz druge međunarodne programe, a koji se provode u ŽZH. Međutim, u 2021. godini proveden je veliki broj aktivnosti u okviru 6 projekata koja su financirana iz EU fondova (prekogranična suradnja), ukupne vrijednosti oko 6 milijuna KM nepovratnih sredstava. Nositelji ovih projekata su uglavnom općine i gradovi iz ŽZH, Javna ustanova Razvojna agencija Županije Zapadnohercegovačke - HERAG, Dom zdravlja Ljubuški, Zavod za javno zdravstvo ŽZH, Ured Vlade Županije Zapadnohercegovačke za europske integracije, te nevladina organizacija Udruga EKO ZH.

Projekti koji su završeni u 2021.godini u Županiji Zapadnohercegovačkoj iz IPA Program prekogranične suradnje BiH – Crna Gora 2014-2020

- FORT-NET – Od srednjovjekovnih utvrda u Hercegovini do austrougarskih utvrda u Crnoj Gori
- YOUth Drive – Program za podizanje svijesti o pravilnom gospodarenju otpadom i osnaživanje zakonodavaca za djelovanje
- CYCLING RURAL - Biciklističke rute za unapređenje prirodne i kulturne baštine Hercegovine i Crne Gore

Projekti koji se trenutno provode u Županiji Zapadnohercegovačkoj iz Interreg IPA Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2014-2020

- HERITAGE REVIVED- Očuvanje, vrednovanje i promocija kulturne baštine na rubovima urbanih područja
- IMPHACT – Poboljšanje kvalitete palijativne skrbi u prekograničnom području
- ON TIME- Prevencija i rano otkrivanje za efikasnije liječenje karcinoma dojke i debelog crijeva

Uz navedene projekte u ŽZH je tijekom 2021. godine završeno ili je pokrenuto niz manjih projekata koji su provedeni od strane općina i gradova, nevladinih organizacija ili privatnog sektora.

U pravilu, svi ovi projekti zahtijevaju određeno sufinanciranje od minimalno 15% ili čak vlastito predfinanciranje aktivnosti. S obzirom da nema uspostavljene sheme za sufinanciranje razvojnih projekata, korisnici su prinuđeni koristiti kreditne aranžmane kod komercijalnih banaka kako bi uspješno završili planirane aktivnosti. Naime, teret sufinanciranja projekata je izravno na nositeljima projekata i njihovim partnerima.

4. Pregled provedbe Strategije razvoja ŽZH 2021-2027 za 2021. godinu

Strategija razvoja Županije Zapadnohercegovačke 2021-2027 usvojena je 2021. godine a izrađena je vodeći se načelima i elementima utvrđenim u Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine te Uredbi o izradi Strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine. Strategija razvoja ŽZH 2021-2027 je pripremljena uz potporu Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDP), zajedničkog projekta Vlade Švicarske i razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP).

Sastavni dio procesa provedbe Strategije je i praćenje njezine provedbe. Za potrebe ovog poglavlja, prikupljeni su podaci svih institucija u ŽZH o planiranim, započetim i provedenim projektima u 2021. godini. Ovo je prvi izvještaj o provedbi Strategije razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021-2027.

4.1. Struktura Strategije razvoja ŽZH 2021-2027

Strategija razvoja ima 3 strateška cilja i 11 prioriternih ciljeva u okviru kojih je predviđeno 37 razvojnih mjera. Pregled Strateških i prioriternih ciljeva prikazan je u tabeli 17.

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETNI CILJEVI
Strateški cilj 1: EKONOMSKI RAZVIJENA ŽUPANIJA	1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja
	1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje
	1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju
Strateški cilj 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA	2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva
	2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta
	2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa
Strateški cilj 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA	3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava
	3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja
	3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem
	3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture
	3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom

Tabela 19 – Pregled strateških i prioriternih ciljeva

4.2. Ukupan pregled provedbe Strategije za 2021. godinu

U kontekstu Strategije razvoja ŽZH za razdoblje 2021-2027, u 2021. godini je provedeno 66 aktivnosti. Aktivnosti su provedene na razini županije te općina i gradova i usklađeni su s razvojnim mjerama, prioritetima i ciljevima, odnosno doprinose ispunjavanju ciljeva definiranih u Strategiji.

Strateški cilj 1 – Ekonomski razvijena županija

U strateškom cilju 1 Ekonomski razvijena županija u 2021. godini provedena je 21 aktivnosti kroz 7 razvojnih mjera. Najviše aktivnosti je provedeno u Prioritetnom cilju 1.3. Razvoj i promocija turizma, 13 aktivnosti kroz 3 razvojne mjere. U prioritetnom cilju 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje provedeno je 5 aktivnosti kroz 2 razvojne mjere. U Prioritetnom cilju 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja provedene su 3 aktivnosti kroz 2 razvojne mjere.

CILJEVI	BROJ PROVEDENIH AKTIVNOSTI
SC1- EKONOMSKI RAZVIJENA ŽUPANIJA	21
PC 1.1. – Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja	3
PC 1.2. – Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje	5
PC 1.3. – Razviti turističku ponudu i promovirati županiju	13

Tabela 20 – Broj provedenih aktivnosti po strateškim i prioritetnim ciljevima

Provedbom aktivnosti iz Strateškog cilja 1 Ekonomski razvijena županija, u 2021. godini postignuti su sljedeći pokazatelji/ rezultati:

- U segmentu razvoja i podizanja konkurentnosti poduzetništva i obrtništva u ŽZH
  - Donesena je odluka o Programu utroška sredstava za poticanje razvoja gospodarstva Županije Zapadnohercegovačke za 2021. godinu - za subvencioniranje troškova kamate po kreditima odobrenim u komercijalnim bankama za rast i razvoj subjekata gospodarstva Županije Zapadnohercegovačke u iznosu od 357.302,66 KM;
  - kroz poticaj privatnom sektoru putem javnog poziva za poticajne mjere, kojeg je Općina Posušje uvela 2020. godine i nastavila 2021. godine, u 2021. godini je ostvareno ukupno 46 poticaja MSP-u ukupnom iznosu 24.205,49 KM;
  - podržano je ukupno 8 tradicijskih obrta i zanata prijavljenih na javni poziv u ukupnom iznosu od 4.000,00 KM.
- U segmentu razvoja poslovnih zona i privlačenja novih ulaganja
  - izrađen je glavni projekt "Sustav vodoopskrbe i fekalne kanalizacije gospodarske zone Knešpolje.
- U segmentu potpore razvoju poljoprivredne proizvodnje
  - Dane su novčane potpore proizvodnji, preradi i prodaji poljoprivrednih proizvoda u iznosu od 1.400.000,00 KM , a postotak obrađenog poljoprivrednog zemljišta povećan je za 5 %;

- Kroz sustav poticaja u iznosu 52.007,37 KM održavani se kanali za navodnjavanje poljoprivrednih površina.
- U segmentu podizanja kvalitete i standardizacija poljoprivrednih proizvoda
  - održane obuke poljoprivrednika kao i godišnja obuka certificiranih savjetodavaca pri Zavodu;
  - Dobivena je agrometeorološka stanica kroz potporu u projektu Ljubuški rani financiran od Njemačke razvojne agencije GIZ;
  - Digitalizirana je i informatizirana komunikacija s poljoprivrednicima na način da je Zavod za poljoprivredu pokrenuo facebook stranicu, te redovno održavanje web stranice.
- U segmentu razvoja turističke infrastrukture
  - tamponirano i uređeno je 300 m pješačkih staza u kanjonu Borak;
  - Kroz projekt FORT NET izvedeni su manji konzervatorsko- restauratorski radovi na Starom gradu Ljubuški, te je obnovljen istočni obrambeni bedem;
  - Kroz projekt Cycling Rural mapirano je 1.123 km biciklističkih staza, uređeno i obilježeno 9 tematskih staza i 16 odmorišta te postavljeno 197 turističkih tabli;
  - Kroz projekt Heritage Revived započeta je izgradnja posjetiteljskog centra Gračine i u fazi su rekonstrukcijski radovi na Starom gradu Ljubuški.
- U segmentu potpore razvoju poduzetništva u turizmu i povećanju smještajnih kapaciteta
  - Kroz projekt FORT NET održane su 2 FAM ture na kojima su se ciljne skupne upoznale sa kulturnim turizmom i njegovim potencijalnim širenjem, isto tako održana je jedna radionica specijaliziranih predavanja vezana za razvoj turizma;
  - Dane su potpore kroz grant shemu registriranim turističkim smještajnim objektima i malom biznisu u turizmu u iznosu od 100.000,00 KM.
- U segmentu promocije ŽZH kao turističke i poslovno privlačne regije
  - Kroz projekt FORT NET osnovan je prekogranični turistički klaster "Od srednjovjekovnih utvrda u Hercegovini do austrougarskih utvrda u Crnoj Gori", napravljen je kratki film, te izrađeno 4 roll up banera, 300 majica, 300 fascikli i blokića, 300 letaka i 2.000 primjeraka projektne brošure. Promocija županije se odvija kroz sami projekt, kako upoznavanjem lokaliteta, prirodnih ljepota, tako i gastronomije i ostalih turističkih proizvoda koje Županija nudi;
  - Kroz projekt Heritage – Revived izrađena su 3 roll up banera, 600 komada seta promotivnog materijala, a promocija se također odvija kroz sami projekt;
  - Kroz projekt "Cycling Rural" izrađeno je 5 vrsta brošura, 1 vrsta letaka i ukupno je tiskano 1.100 komada promotivnog materijala. Snimljeno je 6 promotivnih filmova, izrađene su facebook i instagram društvene mreže "West Herzegovina Adventures", održano 6 biciklističkih događaja te održan sajam "Walking Fair" na ukupno 3 velika događaja u državi.

Strateški cilj 2 – Društveno odgovorna županija

U Strateškom cilju 2 Društveno odgovorna županija u 2021. godini provedeno je 15 aktivnosti kroz 8 razvojnih mjera. Najviše aktivnosti je provedeno u prioritetnom cilju 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada, 7 aktivnosti kroz 4 razvojne mjere. U prioritetnom cilju 2.3. Kreiranje pozitivnog ozračja za razvoj mladih i šport provedene su 4 aktivnosti kroz 2 razvojne mjere. Najmanje

aktivnosti je provedeno u prioritarnom cilju 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva, 4 aktivnosti kroz 2 razvojne mjere.

CILJEVI	BROJ PROVEDENIH AKTIVNOSTI
SC 2 – DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA	15
PC 2.1. – Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva	4
PC 2.2. – Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada	7
PC 2.3. – Kreiranje pozitivnog ozračja za razvoj mladih i športa	4

Tabela 21 – Broj provedenih aktivnosti po strateškim i prioritarnim ciljevima

Provedbom aktivnosti iz Strateškog cilja 2 Društveno odgovorna županija, u 2021. godini postignuti su sljedeći pokazatelji/ rezultati:

- U segmentu jačanja kvalitete primarne zdravstvene zaštite
  - Donesena je odluka o provedbi sistematskih liječničkih pregleda učenika osnovnih i srednjih škola i u izradi je Plan provedbe sistematskih liječničkih pregleda.
- U segmentu zaštite u unapređenja zdravlja stanovništva
  - U zavodu za javno zdravstvo održano je 13 obuka za stažiste zdravstvenog usmjerenja sa završenom srednjom školom i fakultetom. 102 osobe su sudjelovale na navedenim obukama te položile stručni ispit za zdravstvene radnike;
  - Održana je jedna radionica na temu "Uloga nevladinih organizacija u prevenciji i ranom otkrivanju raka debelog crijeva i dojke". Na radionici su prisustvovala 32 osobe (liječnici i predstavnici nevladinih organizacija) iz Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.
  - Pripremljena su i poslana 2 projektna prijedloga prema središnjem državnom uredu za hrvate izvan RH za nabavku opreme i software nužne za očuvanje javnog zdravlja u tijeku epidemije COVID-19.
- U segmentu ulaganja u obrazovnu infrastrukturu i modernizaciju obrazovnog sustava
  - Kroz projekt E-škola nabavljeno je 210 laptopa, 20 interaktivnih setova za učenje, 12 klasičnih projektor a i 4 servera za srednje strukovne škole. Uvedena je mreža za Internet unutar škola.
- U segmentu podizanja kvalitete inkluzivnog obrazovanja
  - Pripremljen je nacrt pravilnika za obrazovanje djece s poteškoćama;
  - Uspješno je provedeno pet vrsta radionica za stručna usavršavanja, između ostalog stručno usavršavanje iz oblasti inkluzivnog odgoja i obrazovanja na kojima je sudjelovalo 123 stručna suradnika, učitelja, nastavnika kao i ravnatelja osnovnih i srednjih škola;

- Dodijeljeni su besplatni udžbenici svim učenicima od prvog do devetog razreda osnovne škole.
- U segmentu usklađivanja obrazovanja i potreba tržišta rada
  - Održana su dva radna sastanka Povjerenstva za analizu i prijedlog izmjena važećeg Zakona o obrazovanju odraslih.
- U segmentu Razvoja sustava predviđanja potreba tržišta rada
  - Općina Posušje sufinancira godišnje obuke za CNC operatere u Tehnološkom Parku Posušje u iznosu od 48.000,00 KM;
  - Služba za zapošljavanje započela je provedbu projekta (FZZZ) Federalnog zavoda za zapošljavanje koji financira sufinanciranje zapošljavanja i samozapošljavanje osoba koje se nalaze na evidenciji nezaposlenih osoba.
- U segmentu razvoja institucionalnog okvira za potporu mladima
  - Organizirana je potpora mladima (maturanti) po pitanju pripreme za prijavu na Državnu maturu RH. Angažirani su koordinatori (po jedan za svaku srednju školu/gimnaziju u ŽZH) za Državnu maturu RH u školama ŽZH. U suradnji s Nacionalnim centrom za vanjsko vrednovanje obrazovanja RH, te resornim Ministarstvom znanosti i obrazovanja RH osigurano je besplatno polaganje Državne mature RH za sve maturante iz ŽZH.
- U segmentu razvoja sportske infrastrukture i sportskih aktivnosti
  - Dana je potpora organizaciji i održavanju 55 športskih događaja. Pružena je potpora klubovima, športskim udrugama, športskim savezima i sportašima za organizaciju i održavanje službenih i međunarodnih natjecanja, turnira, organizaciji športskih manifestacija koje doprinose popularizaciji i razvoju športa u Županiji Zapadnohercegovačkoj i Bosni i Hercegovini;
  - Podržano je 15 projekata vezano za ulaganje u razvoj športske infrastrukture u 2021. godini. Kroz ovu aktivnost pružena je potpora izgradnji, rekonstrukciji i opremanju športske infrastrukture u cilju stvaranja preduvjeta za razvoj športa i rekreacije na području Županije Zapadnohercegovačke;
  - Provedena je javna nabavka lopti za osnovne i srednje škole za bolje i efikasnije izvođenje tjelesne i zdravstvene kulture.

Strateški cilj 3 – Učinkovito organizirana županija

U Strateškom cilju 3 Učinkovito organizirana županija u 2021. godini provedeno je 30 aktivnosti kroz 13 razvojnih mjera. Najviše aktivnosti je provedeno u prioritetnom cilju 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem, 11 aktivnosti kroz 4 razvojne mjere. U prioritetnom cilju 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava provedeno je 5 aktivnosti kroz 1 razvojnu mjeru. U prioritetnom cilju 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture provedeno je 6 aktivnosti kroz 3 razvojne mjere. U prioritetnom cilju 3.5. Razvijen sustav upravljanja kulturno povijesnom baštinom provedeno je 5 aktivnosti kroz 4 razvojne mjere. Najmanje aktivnosti je završeno u prioritetnom cilju 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja, 3 aktivnosti kroz 1 razvojnu mjeru.

CILJEVI	BROJ PROVEDENIH AKTIVNOSTI
SC 3 –UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA	30
PC 3.1. – Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava	5
PC 3.2. – Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja	3
PC 3.3. – Učinkovit sustav gospodarenja okolišem	11
PC 3.4. – Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture	6
PC 3.5. – Razvijen sustav upravljanja kulturno povijesnom baštinom	5

Tabela 22 – Broj provedenih aktivnosti po strateškim i prioritetnim ciljevima

Provedbom aktivnosti iz Strateškog cilja 3 Učinkovito organizirana županija, u 2021. godini postignuti su sljedeći pokazatelji/ rezultati:

- U segmentu jačanja institucionalnih i administrativnih kapaciteta za provedbu obveza iz procesa europskih integracije
  - Kroz projekt "Osnaženi zajedno ka EU" izrađen je plan obuka državnih službenika, organizirane su 2 radionice na temu Programa integriranja BiH u EU i usklađivanje zakonodavstva s pravnom stečevinom EU na kojoj je obučeno 40 osoba;
  - Ojačane su kompetencije rukovodećih i ostalih državnih službenika iz 3 ministarstva i 8 županijskih tijela u praktičnoj primjeni Odluke o metodologiji izrade i donošenja Plana i Programa rada i Izvješća o radu Vlade ŽZH i županijskih tijela koji su zaduženi za poslove implementacijskih dokumenata kroz 6 mentorstva i dvije radionice;
  - Kreirana je baza unaprijed pripremljenih projekata i tehničke dokumentacije za infrastrukturne projekte, sa trenutno 4 projekta i tehničkom dokumentacijom;
  - Izrađena analiza pravnog okvira za uspostavu modela sufinansiranja projekata iz EU i drugih međunarodnih izvora, uključujući analizu mogućnosti eventualnog zajedničkog pristupa Vlade Županije Zapadnohercegovačke i općina i gradova u ŽZH;
  - Kreirana je online baza stručnjaka za pisanje i provedbu projekata i online baza projektnih ideja.
- U segmentu jačanja sustava zaštite i spašavanja
  - 6 službi zaštite i spašavanja je opremljeno profesionalnom opremom i sufinansirane su obuke i edukacija pripadnika službi zaštite i spašavanja;

- Nabavljena je računalska oprema za službe civilne zaštite u Širokom Brijegu i Ljubuškom u svrhu proširenja sustava video nadzora;
- Obavljene su promotivna kampanja po osnovnim školama u ŽZH povodom dana vatrogasaca.
- U segmentu razvoja sustava gospodarenja otpadom
  - Instalirano je ukupno 1.000 kompostera za selektirano prikupljanje bio otpada. Podjela kompostera je izvršena u suradnji sa lokalnim komunalnim poduzećima na prostoru općina unutar ŽZH;
  - Sanirano je 8 divljih deponija u suradnji udruga i ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH;
  - Dodijeljeno je 190.000 KM za sufinanciranje nabavke komunalne infrastrukture te projekata zaštite okoliša realiziranih od strane mjesnih zajednica i udruga na području ŽZH;
  - Provedena je edukacija o zaštiti okoliša u vrtićima i školama na području općine Posušje;
  - U svrhu promocije odvojenog prikupljanja otpada tiskano je 20.000 letaka i 2.500 priručnika o kompostiranju.
- U segmentu ulaganja u zaštitu i održavanje zemljišta, voda, šuma i zraka
  - Određene su granice vodnog dobra za dijelove vodotoka Ričina-Posušje i Studenčica-Ljubuški.
- U segmentu razvoja sustava gospodarenja zaštićenim područjima
  - Donesena je odluka o zaštiti izvorišta vode za piće Vrioštica;
  - Izrađena je Studija zaštite slivnog područja rijeke Trebižat;
  - Sufinanciran je rad JP Parka prirode Blidinje.
- U segmentu povećanja energetske učinkovitosti i korištenja energije iz obnovljivih izvora
  - Sufinancirano je 14 projekata utopljanja javnih objekata te zamjene i ugradnje led rasvjete u vrijednosti od 498.674,35 KM;
  - Izrađen je idejni projekt za fotonaponske solarne elektrane na području ŽZH.
- U segmentu povećanja kvalitete i obuhvata vodoopskrbom
  - Izgrađeno je 3.000 m sekundarne vodovodne mreže i 170 kućnih priključaka na vodoopskrbnu mrežu u naseljima Privalj, Kočerin i Knešpolje;
  - Proširen je vodoopskrbni sustav.
- U segmentu potpore razvoju i podizanju kvalitete sustava upravljanja otpadnim vodama
  - Izvedena je glavčina betonskih i armirano-betonskih radova na uređaju za pročišćavanje otpadnih voda u Širokom Brijegu.

- U segmentu podizanja kvalitete cestovne prometne infrastrukture
  - Obavljeni su radovi obnove kolničkog zastora u vrijednosti od 410.000,00 KM, te radovi izrade horizontalne i vertikalne prometne signalizacije i opreme ceste u vrijednosti od 80.000,00 KM;
  - Završen je postupak prekategorizacije osam lokalnih cesta u regionalne ceste ukupne dužine 86,95 km. Izvršeno je temeljno održavanje (ljetno i zimsko) u vrijednosti od 250.000,00 KM, kao i izrada prometne signalizacije i opreme ceste u vrijednosti od 10.000,00 KM. Odrađeni su radovi izgradnje i rekonstrukcije cesta, te obnove kolničkog zastora u vrijednosti od oko 1.275.000,00 KM.
- U segmentu poboljšanja institucionalnih uvjeta za razvoj, promociju i upravljanje kulturno-povijesnom i tradicijskom baštinom
  - Formiran je Zavod za očuvanje kulturno povijesne baštine ŽZH s troje uposlenika;
  - Registar kulturno-povijesne baštine je u finalnoj fazi izrade ali su određeni podaci obrađeni i unijeti.
- U segmentu poboljšanja infrastrukturnih uvjeta za razvoj, promociju i upravljanje kulturno- povijesnom baštinom
  - Podržani su programi iz Odluke o programu utroška sredstava "tekući prijenosi za programe kulture" utvrđeni proračunom ŽZH za 2021. u vrijednosti 270.000 KM (tekući prijenosi knjižnicama, galerijama i muzejima).
- U segmentu Potpore razvoju i promociji kulturnih i kreativnih industrija
  - Podržani su programi iz Odluke o programu utroška sredstava "tekući prijenosi za programe kulture" utvrđeni proračunom ŽZH za 2021. (tekući prijenosi knjižnicama galerijama i muzejima) u vrijednosti od 170.000,00 KM.
- U segmentu Podizanja svijesti o zaštiti kulturno- povijesne baštine i njene promocije
  - Podržani su programi iz Odluke o programu utroška sredstava "tekući prijenosi za programe kulture" utvrđenih proračunom ŽZH za 2021., tekući prijenosi knjižnicama, galerijama i muzejima.

Pregled provedenih aktivnosti po sektorima

U analizi provedbe aktivnosti po sektorima, od ukupno 66 provedenih aktivnosti, najviše ih je u sektoru turizma 13, zatim u sektoru okoliša 12 te u sektoru uprave 8. Najmanje aktivnosti je provedeno u sektorima gospodarstva, energetske učinkovitosti i prometa po 2 aktivnosti, a u sektoru tržišta rada provedena je samo 1 aktivnosti.

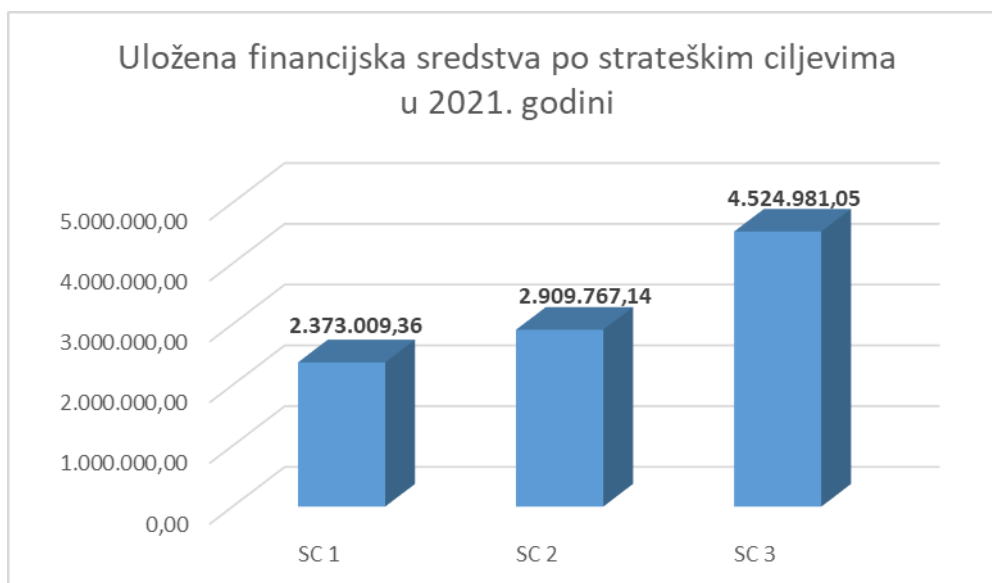

Slika 59 – Broj provedenih aktivnosti po sektorima

4.3. Pregled financijskih ulaganja za 2021. godinu

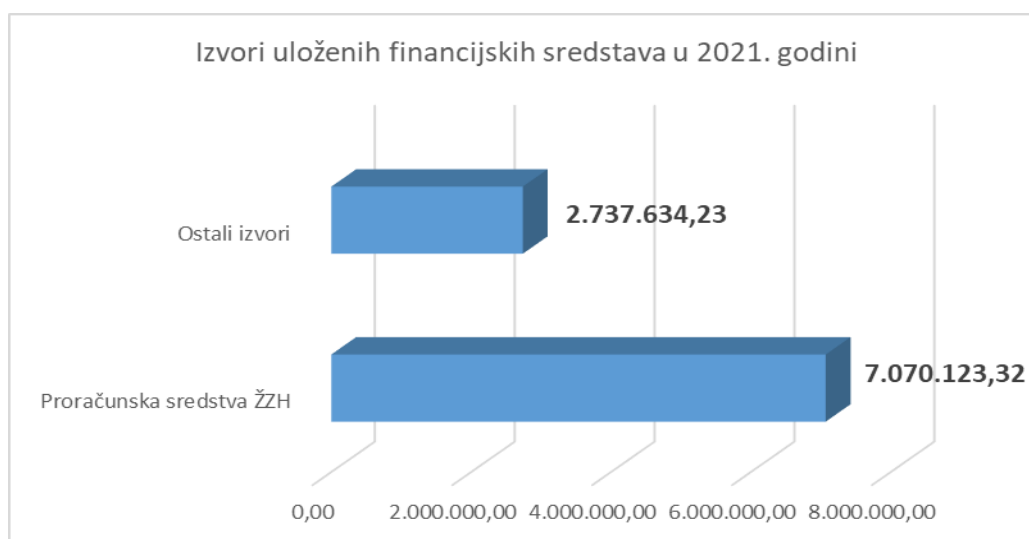
U 2021. godini provedeno je ukupno 66 aktivnosti iz Strategije razvoja ŽZH za razdoblje 2021-2027, a ukupna vrijednost uloženi sredstava za provedbu tih aktivnosti je 9.807.757,55 KM.

Slika 60 – Uložena financijska sredstva po strateškim ciljevima

Najviše financijskih ulaganja bilo je u okviru Strateškog cilja 3 Učinkovito organizirana županija 4.524.981,05 KM, zatim u Strateškom cilju 2 Društveno odgovorna županija 2.909.767,14 KM. Najmanje uloženi financijskih sredstava je u Strateškom cilju 1 Ekonomski razvijena županija 2.373.009,36 KM.

Slika 61 – Izvori uloženi financijskih sredstava

Što se tiče izvora financiranja, od ukupno 9.807.757,55 KM, na razini županije je uloženo 7.070.123,32 KM ili 72% od ukupno uloženi sredstava. Iz ostalih izvora financiranja u provedbu aktivnosti je uloženo 2.737.634,23 KM ili 27%, od čega je iz EU financirano 460.199,33 KM, što je 4,7% od ukupno uloženi sredstava u provedbu strateških aktivnosti.

U aktivnosti iz Strateškog cilja 1 Ekonomski razvijena županija, uloženo je 2.373.009,36 KM. Što se tiče izvora financijskih sredstava, najviše financijskih sredstava uloženo je iz proračunskih sredstava ŽZH 1.912.810,03 ili 80,61%, a iz vanjskih izvora, točnije EU sredstava uloženo je 460.199,33 KM ili 19,39%.

U aktivnosti u prioritetnom cilju 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja uloženo je 357.302,66 KM u potpunosti financirana iz proračunskih sredstava ŽZH.

U aktivnosti iz prioritetnog cilja 1.2. povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje uloženo je 1.472.007,37 KM, od čega je 98% sredstava iz proračunskih sredstava ŽZH a 2% iz EU sredstava.

U aktivnosti iz prioritetnog cilja 1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju uloženo je 543.699,33 KM. Izvori sredstava su većinom EU fondovi 81,61%, potom proračunska sredstva ŽZH 18,39%.

U aktivnosti iz Strateškog cilja 2 Društveno odgovorna županija uloženo je 2.909.767,14 KM. Najviše financijskih sredstava uloženo je iz ostalih izvora oko 75%, a iz proračunskih sredstava ŽZH oko 25%.

Za provedbu aktivnosti iz prioritetnog cilja 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva utrošeno je 2.600,00 KM u potpunosti iz proračunskih sredstava ŽZH.

U aktivnosti iz prioritetnog cilja 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada uloženo je 2.344.755,60 KM. Izvori financiranja aktivnosti su najvećim dijelom ostali izvori iz kojih je uloženo 93%, a iz proračunskih sredstava ŽZH uloženo je 7%, točnije 167.527,60 KM.

U aktivnosti iz prioritetnog cilja 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa uloženo je 562.411,54 KM, a izvori financiranja su u cijelosti proračunska sredstva ŽZH.

U aktivnosti iz Strateškog cilja 3 Učinkovito organizirana županija uloženo je 4.524.981,05 KM, i to 98% iz proračunskih sredstava i 2% iz ostalih sredstava,

Što se tiče prioritetnih ciljeva u SC3, najviše financijskih sredstava je uloženo u prioritetni cilj 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanje lokalne i regionalne infrastrukture ukupno 2.821.792,30 KM. Aktivnosti iz ovog prioritetnog cilja su u potpunosti financiranje iz proračunskih sredstava ŽZH.

U prioritetni cilj 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem uloženo je 883.866,75 KM, od čega je 836.881,85 iz proračunskih sredstava ŽZH, a 46.984,90 KM iz ostalih izvora financiranja. U prioritetni cilj 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno - povijesnom baštinom uloženo je 710.000,00 KM, a izvor financiranja su proračunska sredstva ŽZH u cijelosti.

U prioritetni cilj 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava uloženo je 57.822,00 KM, a najveći dio 92% financiran je iz ostalih izvora, a ostatak iz proračunskih sredstava ŽZH.

U prioritetni cilj 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja uloženo je 51.500,00 KM, a u cijelosti je financiran iz proračunskih sredstava ŽZH.

4.4. Pregled pokazatelja po strateškim ciljevima

U ovom poglavlju se prikazuje vrijednosti ostvarenja strateških ciljeva za razdoblje od usvajanja strategije (31.ožujka 2021. godine) do kraja 2021. godine. Iako je razdoblje izvještavanja dosta kratko (9 mjeseci), cilj ove analize je djelomična evaluacija ostvarenja strategije na razini pokazatelja po strateškim ciljevima. Kako je ovo prvi izvještaj o provedbi

Strategije razvoja za razdoblje 2021.-2027. pokazatelji nisu mogli biti ostvareni i nisu odraz stvarnog stupnja mjerenja implementacije, no ipak su obvezni dio izvještavanja, te će ostvarenje istih biti mjerljivo učinkovito u sljedećim izvještajnim razdobljima.

Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija – ovaj cilj definira tri ključna pokazatelja kroz koje se treba manifestirati ispunjenje ovog cilja. Ovim strateškim ciljem je planirano ispunjenje pokazatelja s njihovim vrijednostima, kako je prikazano u tabeli 24.

	Polazna vrijednost (2019.)	Vrijednost u 2020.	Vrijednost u 2021.	Ciljna vrijednost (2027.)
Stupanj zaposlenosti u ŽZH	31,2%	32,2	32,1	Iznad 32%
Indeks obujma industrijske proizvodnje	111,6	101,5	114,0	115
Indeks razvijenosti	1,05	1,03	1,06	1,20

Tabela 23 – Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 1

Iz gornje tabele se može vidjeti da planirani pokazatelji pokazuju oscilacije, jednim djelom zbog gospodarske krize u 2020. godini, a kako je ovo i prvi izvještaj o provedbi Strategije ne možemo očekivati realne pokazatelje odnosno uspješnost provedbe Strateških projekata i aktivnosti.

Polazna vrijednost stupnja zaposlenosti u 2019. godini iznosila je 31,2%, a ciljna vrijednost, očekivana u 2027. godini je iznad 32%. Već u 2021. godini dosegnuta je ciljana vrijednost kada je stupanj zaposlenosti iznosio 32,1%.

Indeks obujma industrijske proizvodnje bilježi pozitivan trend i već u 2021. godini je blizu ciljane vrijednosti. Tako je polazna vrijednost u 2019. iznosila 111,6, a ciljana vrijednost u 2027. godini je 115. Zabilježena vrijednost industrijske proizvodnje u prvoj godini provedbe Strategije je 114,0.

Polazna vrijednost indeksa razvijenosti je 1,05, a ciljana 1,20. U 2021. godini indeks razvijenosti iznosi 1,06 i bilježi pozitivan trend, izuzev 2020. godinu zbog gospodarske i zdravstvene krize.

Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija – Ovaj cilj definirano je tri pokazatelja: stopu prirasta stanovništva, udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti i stopu nezaposlenosti stanovništva.

	Polazna vrijednost (2019.)	Vrijednost u 2020.	Vrijednost u 2021.	Ciljna vrijednost (2027.)
Stopa prirasta stanovništva	-146	-308	-393	-30
Udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti	14,7%	14,24%	13,98%	15,5%
Stopa nezaposlenosti stanovništva	34,5%	35,4	35,1	Ispod 30%

Tabela 24 – Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 2

Polazna vrijednost stope prirasta stanovništva iznosi -146, a ciljana vrijednost u 2027. godini je -30. Stopa prirasta stanovništva u 2021. godini iznosila je -393, i to je najveći negativni prirodni prirast u posljednjih 11 godina i možemo zaključiti da ta brojka odražava posljedice globalne pandemije uzrokovane virusom COVID 19.

Udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti u 2019. godini iznosila je 14,7%, a ciljana vrijednost je 15,5%. U 2021. godini vrijednost ovog pokazatelja iznosila je 13,98% i bilježi negativan trend.

Stopa nezaposlenosti stanovništva u polaznoj godini je iznosila 34,5%, a ciljana vrijednost je ispod 30%. Ovaj pokazatelj je u 2021. godini iznosio 35,1, što znači da je stopa nezaposlenosti u porastu.

Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija – Ovaj cilj definirao je tri pokazatelja: gustoću naseljenosti, migracijski saldo i postotak stanovništva koji živi u ruralnim područjima županije.

	Polazna vrijednost (2019.)	2020.	2021.	Ciljna vrijednost (2027.)
Gustoća naseljenosti	68,5	68,4	68,1	70
Migracijski saldo	-104	-69	-48	+10
Postotak stanovništva koji živi u ruralnim područjima županije ⁴	75,50	Nema relevantnih podataka	Nema relevantnih podataka	Iznad 75,50%

Tabela 25 – Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 3

Prvi pokazatelj strateškog cilja 3 je gustoća naseljenosti, koja je u polaznoj 2019. godini iznosila 68,5, a ciljana vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini je 70. U 2021. godini gustoća naseljenosti iznosi 68,1 što znači da ovaj pokazatelj bilježi negativan trend.

Migracijski saldo je u 2019. iznosio -104, a ciljana vrijednost je +10. U 2021. ovaj pokazatelj bilježi pozitivan trend i migracijski saldo iznosio je -48. Razlog ovog trenda je jednim dijelom i zatvaranje država tj. nemogućnost kretanja među državama u jeku pandemijske krize.

Postotak stanovništva koji živi u ruralnim područjima je 75,50, a ciljana vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini iznosi iznad 75,50%. U trenutku izrade ovog izvješća podaci o postotku stanovništva u ruralnim područjima nisu bili dostupni.

5. Zaključak

U cilju kontinuiranog poboljšanja sustava provedbe i praćenja provedbe Strategije razvoja ŽZH u nastavku su predložene preporuke za poboljšanje sustava provedbe strategije a koje su utemeljene na iskustvima i uočenim potrebama iz prethodnog razdoblja.

⁴ Ovaj će se podatak obrađivati u sljedećim izvještajnim razdobljima.

- Uložiti dodatne napore u izgradnji i jačanju ljudskih i institucionalnih (organizacijskih) kapaciteta za strateško planiranje, pripremu i provedbu projekata te programiranje sredstava, posebice sredstava iz EU fondova;
- Uspostaviti sustav financiranja/sufinanciranja projekata koji su odobreni kroz EU fondove ili kroz druge međunarodne programe;
- Kroz sustav poticajnih mjera u resornim ministarstvima dodatno stimulirati provedbu razvojnih mjera koje doprinose ispunjavanju ciljeva definiranih u Strategiji razvoja ŽZH;
- Poboljšati sustav prikupljanja i vođenja podataka u tijelima uprave, a u cilju učinkovitijeg praćenja provedbe razvojnih mjera i ostvarivanja ciljeva iz Strategije razvoja ŽZH.

Izveštaj pripremio tim Ureda Vlade ŽZH za europske integracije.

**Ravnatelj
Ivan Jurilj**